

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

17 juli 1968

53e jrg.

No. 2653

Versijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. C. Bos; L. H. Klaassen;
H. W. Lambers; P. J. Montagne; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

INHOUD

Drs. G. de Man:

Samuelson vertaald 669

Prof. Dr. M. P. Gans:

Samenwerkingsbeleid 670

Mej. Drs. G. W. van Bruggen en

Drs. Ph. J. Maat:

Nieuwe wettelijke bepalingen om-
trent de jaarrekening in Duitsland 673

Drs. M. B. Engwirda:

Het ontwikkelingsvraagstuk: nieuwe
groei-doelstellingen voor 1975 (II) 676

Notitie:

Kluwers spoed 671

Surinaamse kantteken-
ningen 681

Geld- en kapitaalmarkt 683

Recente publikaties 684

Samuelson vertaald

Onder de titel *Handboek van de economie* is onlangs bij uitgeverij Het Spectrum een Nederlandse vertaling verschenen van Paul A. Samuelsons beroemde boek *Economics, an introductory analysis*. De vertaling is gebaseerd op de in 1967 verschenen zevende druk van *Economics*¹. Bij het verschijnen van een dergelijk vertaald werk rijzen twee belangrijke vragen, nl. naar de kwaliteit van de vertaling en naar de zin ervan. Op deze twee vragen willen we proberen in het kort een antwoord te geven.

Allereerst de *kwaliteit* van de vertaling. Zonder een uitgesproken negatief oordeel te willen geven, moet toch wel worden opgemerkt, dat er nogal wat storende onjuistheden in de vertaling zijn binnengeslopen, die de eerste kennismaking met de economie — en daarvoor is het boek tenslotte bestemd — zeker niet vergemakkelijken. We geven enkele willekeurige voorbeelden. Op blz. 39 van deel 1 wordt „... international trade in both its monetary and real aspects” vertaald met „... de internationale handel, zowel in zijn monetaire als in zijn zakelijke aspecten”. De lezer moet zich hierbij wel afvragen waarom de monetaire aspecten van de internationale handel niet zakelijk zouden zijn. Voorts is de zinsnede op blz. 110 van deel 1, dat de „aanbodcurve opwaarts afhelt” („to slope upward”) niet bepaald bevorderlijk voor een snel begrip van het evenwichtsmechanisme van vraag en aanbod. De vertaling van het Engelse „then” door „dan ook” op blz. 305 van datzelfde deel leidt tot een merkwaardige en niet houdbare conclusie, en op blz. 370 wordt „business-cycle theory” vertaald met „cyclustheorie”, hetgeen dan misschien niet onjuist is, maar toch wel slecht aansluit bij het Nederlandse economische spraakgebruik. Hetzelfde geldt voor de verkeersvergelijking van Fisher, welke identiteit is geschreven als $MV \equiv PH$ i.p.v. $MV \equiv PT$. Het doet verder wat vreemd aan op de debetzijde van een bankbalans (blz. 409 van deel 1) de post reserves tegen te komen. Bedoeld zijn uiteraard de, al dan niet wettelijk verplichte, primaire en secundaire liquiditeiten van de bank. En wat te denken van de vertaling van „near-M government Treasury bills” met „bijna aan M gelijke bankbiljetten” (de letter M staat voor geld). Tot slot twee voorbeelden uit het tweede deel. Op blz. 321 wordt gesproken van de „gemiddelde maatschappelijke spaargeneigdheid” als vertaling van „the community's average propensity to consume”. Het hoeft geen betoog hoeveel verwarring hieruit kan voortvloeien. Op blz. 463 kan men lezen over de vergelijking van „minimale en reële lonen”. Dit moet natuurlijk zijn „nominale en reële lonen”.

Uit bovenstaande voorbeelden blijkt duidelijk, dat de vertaler geen econoom is en we kunnen hem de gemaakte fouten daarom niet euvel duiden. Maar het moet de uitgever en de redactieraad wel als een nalatigheid worden toegerekend, dat het manuscript van de vertaling niet ter beoordeling aan een econoom is voorgelegd. Zonder al te veel moeite had daardoor de vertaling voor fouten zoals hierboven genoemd, kunnen worden behoed.

De tweede vraag is die naar de *zin* van de vertaling. Er worden heel wat boeken uit het Engels, Duits en Frans in het Nederlands vertaald, die slechts worden gelezen door hen die dat even goed kunnen doen in de oorspronkelijke taal, hoewel dit waarschijnlijk — en voor ondergetekende is dit wel zeker — in aanzienlijk mindere mate geldt voor het Frans dan voor het Engels en Duits. Er is echter ongetwijfeld behoefte aan een Nederlandse vertaling van een goede inleiding in de economie, met name voor

¹ Vertaald door J. Engels en verschenen in twee delen in de Aula-reeks (no. 350/351) van resp. 551 en 696 blz., voor f. 6,90 per deel.

Samenwerkingsbeleid*

Samenwerking is geen doel op zichzelf maar dient te passen in het geheel van doeleinden dat de onderneming zich stelt. Vanuit deze gedachte maakt Prof. Dr. M. P. Gans een systematische indeling van de verschillende vormen van samenwerking en verdedigt hij de stelling, dat de beslissing van een onderneming om tot bepaalde vormen van samenwerking te komen moet zijn gebaseerd op a. een beoordeling van haar huidige situatie, en b. haar doelstelling op langere termijn.

Twee hoofdcategorieën van samenwerkingsvormen kunnen onderscheiden worden, nl. *totale* en *partiële* samenwerking, al naar gelang twee of meer ondernemingen al hun activiteiten voor gemeenschappelijke rekening gaan bedrijven, dan wel slechts een gedeelte hiervan.

PARTIËLE SAMENWERKING

Ook bij partiële samenwerking kan weer een indeling in tweeën worden gemaakt, nl. in *collectieve* en *individuele* partiële samenwerking. Bij eerstgenoemde vorm wordt een bepaalde activiteit door de collectiviteit van bedrijfstakgenoten ondernomen (bijv. collectieve reclame), bij individuele partiële samenwerking worden bepaalde activiteiten door slechts twee of in ieder geval een beperkt aantal bedrijfstakgenoten samengevoegd (bijv. gemeenschappelijke verkenning van een buitenlandse markt).

Welke mogelijkheden tot partiële samenwerking zich voordoen hangt af van de concrete situatie in een bedrijfstak, met name van de aard van de activiteiten. Normaliter zullen deze omvatten: inkoop, vervoer en opslag van grondstoffen, bewerking, opslag en vervoer van eindprodukten, marketing, research en ontwikkeling, financiering en administratie. Slechts die deelactiviteiten komen voor samenvoeging in aanmerking, waarbij het de samenwerkende ondernemingen mogelijk is na de samenvoeging toch nog hun zelfstandigheid en identiteit te handhaven. Bij verlies hiervan komt immers de *raison d'être* van de individuele onderneming in het geding, en zou eerder totale dan partiële samenwerking voor de hand

liggen. Dit zou ook zo geformuleerd kunnen worden dat het, bij een onderzoek naar de mogelijkheid tot partiële samenwerking, gaat om het opsporen van die activiteiten of onderdelen van activiteiten, welke *een neutraal karakter* dragen, in die zin dat zij de onderlinge concurrentieverhouding van de samenwerkende ondernemingen niet verstoren, terwijl de concurrentiepositie t.o.v. derdenbuitenstaanders een verbetering ondergaat. Wie die buitenstaanders zijn hangt af van de vorm der partiële samenwerking: bij individuele partiële samenwerking zullen dit in de regel die bedrijfstakgenoten zijn welke niet aan de samenwerking meedoen. Collectieve samenwerking kan gericht zijn op een verbetering van de concurrentiepositie t.o.v. het buitenland of t.o.v. andere bedrijfstakken (leveranciers of afnemers in dezelfde bedrijfstak of ondernemingen die bij concurrerende produkten betrokken zijn).

In het bovenstaande stelden wij dat het bij partiële samenwerking gaat om het opsporen van activiteiten of *onderdelen* van activiteiten welke een neutraal karakter dragen. Wat die onderdelen van activiteiten betreft, soms lijkt het op het eerste gezicht onmogelijk om op een bepaald gebied samen te werken onder behoud van de voorsprongspremie die een onderneming op dit terrein bezit, bijv. als wij denken aan de verkoopactiviteit. Weinig ondernemingen zullen bereid zijn een eigen verkoop- of marketingstelsel in een combinatie onder te brengen, als zij

* Dit artikel is gebaseerd op een inleiding die de schrijver onlangs hield voor de Vereniging van Nederlandse Houtkopers.

studenten voor wie economie slechts een beperkt onderdeel van de studie uitmaakt (juristen, sociologen, e.d.). En *Economics* is een voorbeeld, misschien wel het beste voorbeeld, van zo'n goed inleidend boek. De onderhavige vertaling had daarom in een reële behoefte kunnen voorzien, mits de kwaliteit van de vertaling beter was geweest en aan nog een tweede, eveneens onvervuld gebleven, voorwaarde was voldaan. De institutionele gedeelten van *Economics* zijn begrijpelijkerwijs geheel op de Verenigde Staten georiënteerd, maar dat heeft tot gevolg dat de Nederlandse student, die dit boek in het kader van zijn studie als eerste en meestal enige kennismaking met de economie hanteert, een heleboel leert over het institutionele kader van de Amerikaanse economie, maar niets over de institutionele aspecten van de Nederlandse volkshuishouding. Dit geldt met name voor de organisatie van het bankwezen, de monetaire politiek, de rol van de vak-

beweging, de organisatie van het overheidsapparaat (voor zover dit economisch-politiek relevant is) e.d. Om het boek voor bestudering door beginnende studenten bij ons bruikbaar te maken, had het daarom zodanig moeten worden bewerkt dat het wat de institutionele gedeelten betreft in voldoende mate aan de Nederlandse verhoudingen zou zijn aangepast. Nu dit echter niet het geval is — men treft bijv. wél een hoofdstuk aan over het Federal Reserve System doch niets over de rol en functie van de Nederlandsche Bank en de Wet Toezicht Kredietwezen — moet deze Nederlandse vertaling van Samuelson's *Economics* als inleidend leerboek als vrijwel overbodig worden beschouwd. Dit neemt niet weg dat het als naslagwerk wellicht goede diensten zal kunnen bewijzen.

op dit gebied een voorsprong bezitten. Toch kan een nadere ontleding van de verkoopactiviteit in onderdelen dan tot de conclusie leiden dat t.a.v. bepaalde componenten wel degelijk partiële samenwerking mogelijk is zonder in de onderlinge concurrentieverhouding een wijziging aan te brengen. Men denke aan uniforme leveringsvoorwaarden (waaronder betalingscondities), centrale dekking van het valutarisico e.d.

T.a.v. partiële samenwerking kan worden geconcludeerd dat deze alleen doelmatig kan worden toegepast na een goede analyse van activiteiten en deelactiviteiten in de betrokken bedrijfstak, en na een onderverdeling hiervan in factoren welke de specifieke positie van de individuele onderneming bepalen en factoren welke een neutraal karakter dragen. *De doelstelling van partiële samenwerking is verbetering van de positie t.o.v. buitenstaanders, onder handhaving van de eigen identiteit.*

TOTALE SAMENWERKING: FUSIES

Totale samenwerking, waarbij alle activiteiten van twee of meer ondernemingen worden samengevoegd, of althans voor gemeenschappelijke rekening worden bedreven, wordt meestal aangeduid met de term: *fusie*. Of fusies tot stand komen doordat de éne onderneming de andere overneemt dan wel of de betrokken ondernemingen worden „ingebracht” in een houdstermaatschappij interesseert ons in het kader van dit artikel niet. Het gaat ons erom fusies in te delen aan de hand van een (bedrijfs)economisch criterium, t.w. of fusionerende ondernemingen al dan niet thuis horen in dezelfde bedrijfstak of bedrijfskolom. Op grond hiervan onderscheiden wij vier soorten fusies:

1. horizontale fusies
2. verticale fusies
3. spreidingsfusies:
 - a. brancheverwante spreidingsfusies of parallellisatiefusies
 - b. branchevreemde spreidingsfusies of conglomeratiefusies

Een *horizontale fusie* is een fusie met een onderneming in dezelfde bedrijfstak, d.w.z. de fusionerende ondernemingen houden zich met dezelfde activiteiten bezig en hebben in principe dezelfde soorten leveranciers en afnemers. Horizontale fusies zijn fusies tussen concurrenten (bijv. fusies tussen twee handelsbanken, tussen twee tapijtfabrieken).

Bij *verticale fusies* gaat het om totale samenwerking tussen een onderneming en haar leverancier of afnemer. Hierbij worden bepaalde stadia van verwerking of dienstverlening, die in principe door afzonderlijke ondernemingen verricht kunnen worden, in één onderneming samengevoegd (verticale integratie), bijv. als een hoogovenbedrijf samengaat met een buizenfabriek of als een automobiel-fabriek een fusie aangaat met een leverancier van onderdelen.

Van *spreidingsfusies* is sprake als een fusie voor één of meer van de partners leidt tot een verbreding van het arbeidsterrein, tot een spreiding van activiteiten. In het geval van *brancheverwante spreidingsfusies* blijven de ondernemingen tamelijk dicht bij huis; zij belanden weliswaar bij nieuwe activiteiten maar hiermee hebben zij — dankzij hun ervaringen op hun eigen gebied — toch een aantal aanknopingspunten, bijv. op het gebied van de marketing. Een margarinefabriek gaat samen met een vleeswaren-fabriek, een houthandel gaat een fusie aan met een hande-

Kluwers spoed

*Kost bij de meeste uitgeverijen alleen al de technische produktie van een boek toch gauw een maand of drie, Kluwer schijnt er zijn hand niet voor om te draaien in voorkomende gevallen in veel minder dan die tijd een boek te laten schrijven én het uit te geven. Op 13 mei jl. zijn bij de Tweede Kamer de wetsontwerpen met betrekking tot de jaarrekening van ondernemingen en de herziening van het enquêterecht ingediend; nog geen twee maanden later — om precies te zijn: op 2 juli jl. — komt uitgeverij Kluwer aan de markt met een commentaar erop *. Wie dan nog durft op te merken, dat de paginering van de tekst niet correspondeert met die in de inhoudsopgave, is een notoire kniesoor.*

dR

* Mr. Th. S. IJsselmuiden en Mevr. Mr. C. J. H. Lankhof-Verboom: *De nieuwe wetsontwerpen vennootschapsrecht*. AE. E. Kluwer, Deventer 1968, 85 blz., f. 8,50.

laar in andere bouwmaterialen. Deze verbreding van het arbeidsterrein wordt in ons land vanouds „parallellisatie” genoemd (vandaar dat wij — om een alternatief te bieden voor het lelijke maar duidelijke germanisme „brancheverwante” spreidingsfusie — de term parallellisatiefusie suggereren), terwijl het verschijnsel van de „branchevervaging” mede tot stand kan komen door het effectueren van de hier bedoelde vorm van totale samenwerking.

Daarentegen blijven de betrokken ondernemingen bij *branchevreemde spreidingsfusies* of *conglomeratiefusies* helemaal niet dicht bij huis. Zij belanden, door middel van een fusie, bij een activiteit die in principe weinig of niets gemeen heeft met hun oorspronkelijke terrein. Frappante voorbeelden hiervan worden vooral in Amerika aange-troffen, waar een textielonderneming een elektronische onderneming of een vliegtuigfabriek kan overnemen, of een kolenmijn kan besluiten zich in een grootwinkelbedrijf in te kopen. De 'conglomerate mergers' zijn in de Verenigde Staten aan de orde van de dag. Hierdoor ontstaan ondernemingen die een samenvoeging belichamen van activiteiten op de meest uiteenlopende gebieden. Bij een dergelijke conglomeratiefusie wordt het een noodzaak de verschillende concern-onderdelen per „divisie” een maximum aan autonomie te geven, zeer veel beslissingsbevoegdheid te delegeren en slechts enkele aspecten van het ondernemingsbeleid — bijv. de ondernemingsplanning, de financiering — centraal te regelen.

Het kenmerkende verschil tussen enerzijds horizontale en verticale fusies en anderzijds spreidingsfusies is, dat de samenwerkende ondernemingen in eerstgenoemde gevallen in dezelfde bedrijfstak resp. bedrijfskolom werkzaam blijven, d.w.z. hun activiteiten op hetzelfde produkt of dienstenpatroon blijven richten, terwijl bij spreidingsfusies de bakens worden verzet. Het assortiment wordt vergroot, het dienstenpakket verruimd. De ondernemingen treden een andere bedrijfskolom binnen, waardoor de afhankelijkheid van één bepaalde activiteit of groep van activiteiten geringer wordt.

SAMENWERKING, MAAR HOE?

Uit voorgaande opsomming en beknopte beschrijving van verschillende samenwerkingsvormen — uiteraard komen in de praktijk tussenvormen voor — moge blijken dat een onderneming die tot samenwerking besloten heeft nog slechts één stap heeft gezet. Een moeilijker probleem is, aan welke vorm van samenwerking dan de voorkeur moet worden gegeven, welke vorm van samenwerking het doelmatigst is.

Een enkel woord daarom over het *doel van samenwerking*. Het ligt voor de hand dit te formuleren als: verbetering van de rentabiliteit. Mits hieraan systematisch wordt gewerkt levert iedere samenwerkingsvorm wel bepaalde voordelen op, hetzij wat de kosten betreft, hetzij wat de opbrengsten betreft. M.i. gaat het bij fusies evenwel niet alleen om een *verbetering van de rentabiliteit* tout court, maar ook en bovenal om het *absolute niveau* hiervan. Als twee ondernemingen met een rentabiliteit van resp. 2% en 3% een fusie overwegen, waarbij het haalbaar lijkt de gecombineerde rentabiliteit op den duur te verbeteren tot 4%, is het kwestieus of een dergelijke fusie wenselijk is, uit bedrijfseconomisch én uit maatschappelijk oogpunt.

Een fusie moet kunnen leiden tot een zekere minimum rentabiliteit. Laat ons zeggen dat het in de gecombineerde ondernemingen werkzame eigen vermogen toch ten minste een rentabiliteit na vennootschapsbelasting moet opbrengen gelijk aan het rendement (vóór inkomstenbelasting) op staatsobligaties. Bovendien moet de gecombineerde rentabiliteit hoger zijn dan de gemiddelde rentabiliteit van de samenwerkende ondernemingen.

Bij de beantwoording van de vraag: „samenwerking, maar hoe?” dient m.i. daarom primair te worden onderzocht in hoeverre in de betrokken bedrijfstak of bedrijfskolom goed geleide grote ondernemingen een redelijke rentabiliteit kunnen bereiken. Dit zal lang niet in alle gevallen mogelijk blijken te zijn, omdat er, onder invloed van technologische en maatschappelijke ontwikkelingen, nu eenmaal altijd 'declining industries' of stagnerende bedrijfstakken zullen voorkomen.

MOBILITY GAP

De onderneming die tot de conclusie komt dat zij werkzaam is in een stagnerende bedrijfstak of bedrijfskolom zal de bakens moeten verzetten, hetzij binnen de onderneming, hetzij door haar samenwerkingsbeleid. Doet zij dit laatste, dan komen alleen spreidingsfusies in aanmerking; de onderneming maakt deze dienstbaar aan de doelstelling haar activiteit in de stagnerende bedrijfstak in te krimpen. Ook maatschappelijk gezien zijn deze spreidingsfusies van grote betekenis. In het gecombineerde concern zullen steeds kleinere bedragen geïnvesteerd worden in de minder rendabele activiteiten; de cash flow die hier ontstaat zal eerder worden aangewend in groeiende en meer rendabele sectoren van het concern.

Misschien mag men stellen dat het aangaan van spreidingsfusies bij de ondernemer een mobiliteit veronderstelt, die in ons land in mindere mate aanwezig is dan in de Verenigde Staten. Het is daarom dienstig aan de bekende reeks 'gaps' (technology gap, management gap, attitude gap) een nieuwe toe te voegen, t.w. de *mobility gap*. In Nederland ziet de ondernemer zich menigmaal vooral als leider van een bedrijf dat gebonden is aan bepaalde producten of diensten, en niet primair als ondernemer wiens taak het is om, rekening houdend met technologische en

onroerend goed

- beheer
- beoordeling van bouwplannen
- controle op uitvoering
- advies bij koop en bouw

MAATSCHAPPIJ VOOR
KAPITAALSGOEDEREN N.V.

Keizersgracht 634-Amsterdam-C. Telefoon 020-23 71 33

(I.M.)

maatschappelijke veranderingen, nieuwe combinaties tussen kapitaalgoederen en werkkrachten tot stand te brengen en daartoe desnoods zijn oorspronkelijke arbeidsterrein te verlaten. *Het bestaan van de mobility gap leidt tot verstarringsverschijnselen en remt de economische groei.*

Juist spreidingsfusies kunnen een effectief middel vormen om een wenselijk geachte diversificatie, van activiteiten tot stand te brengen. Voorafgaand aan de vraag naar de juiste vorm van samenwerking dient de onderneming zich dus een oordeel te hebben gevormd over de perspectieven, die haar eigen activiteiten te bieden hebben en deze af te meten aan het doel dat zij meent zich te moeten stellen.

SAMENVATTING

In het voorgaande werden enkele vormen van zowel partiële als totale samenwerking onderscheiden.

De doelstelling van samenwerking werd omschreven als:

1. het bereiken van een zekere minimum rentabiliteit, voorzover deze tot dusver in de ondernemingen die nu gaan samenwerken niet behaald werd.
2. het verbeteren van de rentabiliteit.

In stagnerende bedrijfstakken zal de eerste doelstelling veelal niet te verwezenlijken zijn als men in dezelfde bedrijfstak werkzaam blijft. De energie van de ondernemer kan onder deze omstandigheden beter gericht worden op het realiseren van spreidingsfusies dan op het tot stand brengen van partiële samenwerking of van horizontale/verticale fusies, waarbij de rentabiliteit van de onderneming afhankelijk blijft van een activiteit die toch niet meer op voldoende winstgevendende wijze uitgevoerd kan worden. Gebrek aan mobiliteit (mobility gap) verhindert wel eens een dergelijke omschakeling. Ook waar de overheid voor het verlenen van bepaalde faciliteiten aan zwakke bedrijfstakken de eis van samenwerking stelt, krijgt men vaak de indruk dat alleen gedacht wordt aan samenwerking binnen het kader van de *oorspronkelijke* activiteit.

De juiste vorm van samenwerking kan niet in abstracto worden bepaald, maar vloeit voort uit de concrete situatie waarin de individuele onderneming en de bedrijfstak waarin zij werkzaam is blijken te verkeren. Het is de verantwoordelijkheid van de individuele onderneming zich omtrent deze concrete situatie een oordeel te vormen en hieruit voor haar doelstelling, en dus ook voor haar samenwerkingsbeleid, de juiste conclusies te trekken.

M. P. Gans

Nieuwe wettelijke bepalingen omtrent de jaarrekening in Duitsland

INLEIDING

Nu het ontwerp van wet aangaande de jaarrekening van ondernemingen aan de Tweede Kamer is voorgelegd, lijkt het ons nuttig om enige aandacht te schenken aan de nieuwe wet in Duitsland¹. Wij zullen ons daarbij echter beperken tot enkele verschilpunten van materiële aard, hetgeen voornamelijk neerkomt op *de behandeling van a. de waarderingsregels en b. de reserveringen*.

In Duitsland is op 1 januari 1966 het nieuwe „Aktien-gesetz” in werking getreden². De wet geeft een duidelijke verscherping der publikatievoorschriften ten aanzien van balans, winst- en verliesrekening en directieverslag. Doel van de wettelijke regeling, waarvan de kern ligt bij de voorschriften omtrent de waarderingsregels welke vooral gericht zijn op het uitsluiten van stille reserveringen, is verschaffing van uitgebreide informatie aan de aandeelhouders en, in zekere mate, herstel van hun zeggenschap.

Voorname-lijk door de voorschriften ten aanzien van de vorming van stille reserves wordt verhinderd dat door willekeurige onderwaardering de vermogens- en winstpositie der onderneming wordt vertroebeld. Men voorkomt daarmee tevens een winstdepreciatie welke zou kunnen leiden tot een onbillijke vermindering der dividenduitkeringen aan de aandeelhouders. Beperking der bevoegdheid van de directie ten aanzien van het vormen van vrije reserves verschaft de algemene vergadering van aandeelhouders (a.v.a.) meer medezeggenschap over de winstbestemming dan vroeger het geval was.

Waar het Nederlandse wetontwerp volstaat met het aangeven van de informatie die in ieder geval uit de balans en de winst- en verliesrekening of de toelichting moeten blijken, geeft de Duitse wet behalve een volledige opsomming van de vereiste posten in de balans en winst- en verliesrekening ook de volgorde daarvan aan, en de vorm waarin de stukken moeten worden opgesteld. De opstelling van de winst- en verliesrekening dient te geschieden in staffelvorm. Thans zullen wij aandacht schenken aan de hierboven genoemde hoofdpunten.

WAARDERING VASTE ACTIVA

De vaste activa moeten in de balans worden opgenomen tegen de *aanschaffings- of fabricagekosten, verminderd met de eventuele afschrijving*. De presentatie in de balans kan geschieden door hetzij de vermelding van de aanschaffingskosten debet en de afschrijvingen credit, hetzij door vermelding van het saldo van deze beide posten aan de debetzijde van de balans. De afschrijvingen over het betrokken boekjaar moeten bij de respectievelijke posten afzonderlijk in de balans worden vermeld.

Ter verkrijging van een juist beeld van de feitelijke investeringen in het boekjaar moeten de in het boekjaar verkregen vaste activa tegen aanschaffings- of fabricagekosten *separaat* worden opgevoerd. Het is dus niet toegestaan als „Zugang” een reeds door afschrijving verminderd bedrag op te nemen, of een aankoop in het geheel niet op te nemen. Afschrijvingen, ook afschrijvingen ineens, moeten als zodanig blijken. Dit voorschrift ten aanzien van de investeringen moet worden gezien in het kader van de strijd tegen de vorming en geruisloze opheffing van stille reserves. Een principiële gedachte is, dat de aanschaffingskosten zowel een onder- als een bovengrens voor de waardering vormen; zowel onder- als overwaardering wil men voorkomen. De oude voorschriften waren vooral gericht op de voorkoming van te hoge waardering.

Immateriële activa mogen slechts op de balans worden opgenomen als ze tegen betaling zijn verworven. Om deze reden mogen ontwikkelingskosten dan ook niet als „produktiekosten” van een patent worden geactiveerd. Het verschil tussen de overnameprijs van een onderneming en de totale (intrinsieke) waarde der afzonderlijke vermogensbestanddelen van deze overgenomen onderneming mag als actiefpost op de balans worden opgenomen en moet dan afzonderlijk blijken. Het bedrag moet binnen vijf jaar worden afgeschreven. „Die Kosten der Ingangsetzung des Geschäftsbetriebs der Gesellschaft” mogen eveneens als actiefpost op de balans worden opgenomen. Het bedrag moet afzonderlijk blijken en binnen vijf jaar worden afgeschreven. In Nederland mogen immateriële activa ten allen tijde op de balans worden opgenomen, doch indien men ze activeert ten hoogste voor het bedrag der bestede kosten. Wij merken hierbij op dat de Nederlandse wetgever geen termijn aangeeft waarbinnen de afschrijving moet geschieden.

De afschrijving van de vaste activa over de levensduur („planmäßige Abschreibungen”) moet geschieden volgens een systeem dat voldoet aan de „Grundsätzen ordnungsmässiger Buchführung”. Indien op de balansdatum op grond van een voorzienbare blijvende waardevermindering aan de vaste activa een lagere waarde dan de waarde die resulteert uit de „planmatige” afschrijving is toe te kennen, of indien uit fiscaal oogpunt een lagere waarde is toegestaan, moeten respectievelijk mogen extra afschrijvingen

¹ Over dit onderwerp werd reeds geschreven door Prof. Mr. P. Sanders in *De Naamloze Vennootschap* van december 1965 en januari 1966, en door Drs. F. Graafstal in het *M.A.B.* van december 1965.

² Bij ons onderzoek hebben wij gebruik gemaakt van *Aktien-gesetz*, tekstuitgave verzorgd door Dr. Bruno Kropff. Uitgave van de Verlagsbuchhandlung des Instituts der Wirtschaftsprüfer.

plaats vinden. De zo verkregen lagere waarde mag gehandhaafd blijven, ook als de oorzaken voor de extra afschrijving niet meer bestaan. Het op deze wijze waarden van de vaste activa gaat in de richting van het bij de waardering van de voorraden toegepaste „Niederstwertprinzip”. Hier blijkt tevens de nauwe band die in Duitsland bestaat tussen de fiscale balans en de commerciële balans. Immers de mogelijkheid tot extra afschrijving op grond van fiscale overwegingen is opgenomen omdat de fiscale balans de commerciële balans volgt. Zonder dit voorschrift bestaat het gevaar dat de onderneming door de handelsrechtelijke voorschriften verhinderd wordt om fiscale afschrijvingsmogelijkheden te benutten.

Het principe van de nieuwe waarderingsregels, namelijk dat de waardering planmatig moet geschieden, wordt door de gescheiden regeling en presentatie van gewone en buitengewone afschrijvingen benadrukt.

WAARDERING VOORRADEN

De waarderingsgrondslag bij de voorraden is het *Niederstwertprinzip*. De voorraden moeten namelijk in de balans worden opgenomen tegen aanschaffingskosten of lagere marktprijs. In bepaalde gevallen mogen de voorraden echter tegen een nog lagere waarde worden opgenomen, met name indien in de nabije toekomst een prijsdaling wordt verwacht. De argumentering van deze wettelijke bepaling is dat bij waardering op een bepaalde datum men niet alleen rekening zal houden met de kennis omtrent de verhoudingen op die balansdatum, maar ook met in de toekomst redelijkerwijs te verwachten waardeverminderingen en prijsdalingen. Een voortdurend op en neer gaan der voorraadwaarden — hetgeen volgens de Duitse wetgever de duidelijkheid van de balans eerder benadeelt dan bevordert — wordt daarmee voorkomen. Bovendien verkrijgen de ondernemingen door deze bepalingen de mogelijkheid met de in de voorraden schuilende risico's, vooral verkooprisico's, rekening te houden. Deze mogelijkheid tot lagere waardering wordt beperkt door de bepaling dat alleen de waardeschommelingen in de naaste toekomst in aanmerking mogen worden genomen. Hieruit blijkt duidelijk dat de Duitse wetgever het voorzichtigheidsprincipe nog erkent.

Bij de waarderingsgrondslagen der voorraden merken wij wederom de nauwe samenhang tussen de handelsrechtelijke en de fiscale bepalingen. De hierboven aangeduide lagere waarde dan aanschaffingskosten respectievelijk marktprijs mag ook worden toegepast indien dit uit fiscaal oogpunt is toegestaan. Onderwaarderingen die het belastingrecht toestaat zijn ook handelsrechtelijk toelaatbaar, zelfs als ze uitgaan boven de op zich toelaatbare grootte; handelsrechtelijke bepalingen namelijk mogen de fiscaal toegestane lage waardering niet in de weg staan. De hierboven aangeduide lagere waarde dan aanschaffingskosten (dus lagere marktprijs, respectievelijk nog lagere waarde) mag gehandhaafd worden ook als de oorzaken ervoor niet meer aanwezig zijn.

Ook de in ons land bekende winstbepalingsstelsels *lifo* en *fifo* worden door de Duitse wetgever toegestaan voor „gleichartige Gegenstände des Vorratsvermögens”, mits dit in overeenstemming is met „Grundsätzen ordnungsmässiger Buchführung”. Deze laatste voorwaarde moet misbruik voorkomen.

OVERWEGINGEN BIJ DE OPSTELLING VAN DE WAARDERINGSREGELS

De stringente regels zijn gegeven ter voorkoming van de vorming van stille reserves. De aanwezigheid van stille reserves doet afbreuk aan de voorstelling van het vermogen terwijl de vorming respectievelijk opheffing ervan afbreuk doet aan de voorstelling van het resultaat. Men meent, dat aldus aan de controle- en selectiefunctie van de kapitaalmarkt afbreuk wordt gedaan. Uit het oogpunt van effectieve controle op de leiding door de aandeelhouders en uit het oogpunt van informatie aan toekomstige aandeelhouders wordt deze onvolledige voorstelling onjuist geacht.

Grondgedachte bij het opstellen van de nieuwe waarderingsvoorschriften is geweest dat de mogelijkheid om door vorming en opheffing van stille reserves de gepubliceerde winst te beïnvloeden onverenigbaar is met de aard van de commerciële balans, door middel waarvan de leiding tegenover de aandeelhouders verantwoording aflegt. Immers de oordeelsvorming en daarmee de controle op de leiding worden erdoor bemoeilijkt. Men acht een passende controle op de leiding echter voorwaarde voor het goed functioneren van het vennootschapsrecht. Zonder die controle zou op den duur het voortbestaan van de zelfstandige NV gevaar lopen.

Wezenlijke verbetering van de verslaggeving is uitdrukkelijk ook op een maatschappelijk doel gericht; men wil namelijk de voorwaarden scheppen voor „een bredere spreiding van het aandelenbezit”. Velen zullen voor het aandelenbezit niet te winnen zijn, zolang de indruk bestaat dat de gepubliceerde jaarstukken niet de werkelijke vermogens- en winstontwikkeling tonen. Met het oog op deze overwegingen tracht men daarom te komen tot objectieve waarderingsregels voor de winstbepaling en de balans.

Over het begrip stille reserves bestaat in Duitsland veel verschil van mening en daardoor eveneens over de vraag waar de juiste waardering ophoudt en de vorming van stille reserves begint. Men stelt, dat overeenkomstig het voorzichtigheidsprincipe bij de waardering van activa in zekere mate ook rekening moet worden gehouden met toekomstige risico's. Sommigen zijn van mening dat bij de waardering der afzonderlijke activa slechts met de speciale risico's van het te waarden actief rekening moet worden gehouden, terwijl anderen daarenboven met het zogenaamde speciale ondernemersrisico of zelfs met het algemene ondernemersrisico rekening willen houden. Van de beslissing over deze vraag hangt het af, waar de waardering van een vermogensbestanddeel ophoudt en de vorming

(I.M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

van stille reserves begint. De hier bestaande meningsverschillen tonen aan, dat de „ordnungsmässige” waarde- ring van vermogensbestanddelen de vorming van stille reserves niet met volkomen zekerheid uitsluit. Daarom komt in de door de „Rechts- und Wirtschaftsausschuss” vastgestelde waarderingsvoorschriften het begrip stille reserves niet meer voor.

De voorschriften geven niet meer — zoals vroeger — een hoogst toelaatbare waarde aan, maar er wordt voor- geschreven tegen welke waarde de afzonderlijke vermogens- bestanddelen op de balans moeten worden vermeld (in principe de historische kostprijs). Daarbij laten de nieuwe waarderingsvoorschriften de keus der waarderingsmethoden — volgens ons te lezen als het afschrijvingssysteem alsmede de duur waarover wordt afgeschreven — grotendeels aan de ondernemers over. De toe te passen waarde resulteert dus uit de wet in samenhang met de binnen de wettelijke grenzen gekozen waarderings- en afschrijvingsmethoden. Waar het Nederlandse wetsontwerp aan de waarderings- grondslagen de zeer ruime eis stelt dat ze moeten voldoen aan normen die in het maatschappelijk verkeer als aan- vaardbaar worden beschouwd, geeft de Duitse wet duidelijk aan hoe de waardering der verschillende activa dient te geschieden. Naar onze mening heeft men in Duitsland slechts vrijheid bij de keuze van het afschrijvingssysteem en de duur waarover zal worden afgeschreven.

De gekozen waarderings- en afschrijvingsmethoden moeten zodanig in het „Geschäftsbericht” worden ver- meld, als ter verkrijging van een zo duidelijk mogelijk in- zicht in de vermogens- en winstpositie van de onderneming noodzakelijk is. Eveneens moeten worden toegelicht ver- anderingen in de gekozen methoden, de oorzaken daarvan en de gevolgen voor de gepubliceerde gegevens, indien van zekere importantie. De bij de vaste activa mogelijke buiten- gewone afschrijvingen moeten eveneens worden toegelicht. De eis dat de opeenvolgende jaarrekeningen vergelijkbaar moeten zijn vormt mede de achtergrond voor de genoemde voorschriften. In het Nederlandse wetsontwerp vinden we in artikel 5 punt 2 en 3 soortgelijke voorschriften als de hierboven genoemde.

De waarderingsregels in de Duitse wet overziende, blijkt dat de in Nederland bekende vervangingswaardegedachte daarbij niet voorkomt. Hoewel er lang en breed over is gesproken, heeft men de instelling van een „Substanzer- haltungsrücklage” niet geaccepteerd. Deze reserve zou een stap in de richting van winstbepaling op basis van de ver- vangingswaarde hebben betekend, welke in Duitsland echter niet wordt beoogd uit theoretisch, doch wel uit praktisch oogpunt. Men overwoog namelijk aldus een op- lossing voor het probleem van de geldontwaarding te geven.

RESERVERINGEN

Uitgangspunt van de voorschriften ten aanzien van de reserveringen is enerzijds het vaststellen van een minimum dat in ieder geval moet worden gereserveerd, terwijl ander- zijds aan de bevoegdheid van de directie en commissarissen tot reserveren een maximum wordt gesteld, dat onder meer afhankelijk is van de daadwerkelijke stand van de reserves. De wet kent twee soorten reserves, namelijk 1. wettelijke reserves en 2. vrije reserves. Daarnaast bestaan er uiter- aard voorzieningen, waarmee wij ons verder niet bezig- houden omdat geen principiële verschillen ten opzichte van het Nederlandse wetsontwerp te constateren zijn.

1. *Wettelijke reserves.* Men is verplicht voor de wettelijke reserves te besteden 5% van de jaarwinst totdat deze reserve 10% van het geplaatste kapitaal bedraagt. Verder noemt de wet nog enkele andere posten die aan de wettelijke reserve moeten worden toegevoegd (bijvoorbeeld agio bij aandelen- uitgifte) en geeft tevens regels ten aanzien van het gebruik van deze reserves. Zij mogen slechts worden aangewend voor de vereffening van een saldooverlies van dit jaar, respectievelijk vorig jaar, voorzover die vereffening niet kan geschieden door onverdeelde winst van het vorig jaar, respectievelijk saldowinst van dit jaar of door het aan- wenden van vrije reserves. Deze wettelijke reserve die we ook in andere landen nog zullen tegenkomen, komt in ons land niet voor.

2. *Vrije reserves.* Voor een goed begrip van de regels ten aanzien van de vrije reserveringen zullen wij eerst moeten aangeven welke vaststellingsprocedures er in Duits- land ten opzichte van de jaarstukken mogelijk zijn. In de Duitse wet worden twee mogelijkheden ten aanzien van de vaststelling van de jaarstukken onderkend, namelijk:

a. *vaststelling door de a.v.a.* In dit geval kunnen de statuten de bepaling bevatten dat uit de jaarwinst bedragen aan de vrije reserves moeten worden toegevoegd tot maxi- maal de helft van de winst. Naast deze statutair bepaalde vrije reservering in het kader van de winstbepaling kan de a.v.a. in het kader van de winstbestemming nog bedragen aan de vrije reserves toevoegen.

b. *vaststelling door directie en commissarissen.* In dit tweede geval geeft de nieuwe regeling een niet onbelang- rijke wijziging ten opzichte van de oude te zien. In tegen- stelling tot de oude wet, waarbij directie en commissarissen vrijelijk konden besluiten over de vrije reserveringen, be- perkt de nieuwe wet hun reserveringsbevoegdheid tot hoogstens de helft van de jaarwinst. De statuten kunnen tot hogere reserveringen machtigen, doch deze bevoegd- heid houdt op zodra de vrije reserves de helft van het ge- plaatste kapitaal bereiken. Met het opnemen van deze bepalingen beoogt men een verschuiving van de reservering van winstbepaling naar winstbestemming.

(I.M.)

Men wil de aandeelhouders meer invloed geven ten aanzien van de vorming van de reserves teneinde hen een grotere mate van bescherming tegen benadeling van hun winstaanspraken door overmatige reservering te geven. Immers de vorming van reserves vergroot de risicodragende deelneming van de aandeelhouders, zonder dat het uitgekende dividend behoeft te worden verhoogd.

Door de huidige regeling bereikt men een compromis, namelijk: over het uit de winstbepaling resulterende „Bilanzgewinn” kan de a.v.a. vrijelijk beschikken. Zij kan eventueel besluiten tot verdere reservering hetgeen valt te rekenen tot de winstbestemming. De directie krijgt de bevoegdheid om een bepaald gedeelte van de winst te reserveren, zonder echter de aandeelhouders geheel te kunnen uitschakelen, terwijl de aandeelhouders vrij over een deel van de winst kunnen beschikken, zonder dat ze echter de reservering geheel kunnen verhinderen. We zien hier een — zij het bescheiden — poging tot herstel van de macht van de aandeelhouders op beslissende punten bij het opstellen der jaarrekening, met name de reservering.

Zoals reeds eerder werd aangegeven, heeft bij de wetsherziening in Duitsland ook het bevorderen van een grotere spreiding van het aandelenbezit voorgezeten. Dit doel wordt duidelijk als „maatschappelijk belangrijk” gezien. *Wellicht zou het ook in Nederland overweging verdienen om wat meer aandacht te besteden aan de bescherming van de belangen der aandeelhouders als middel tot de popularisering van het aandelenbezit;* ook daarin schuilt wellicht, naast de thans duidelijk in gang zijnde afvlakking van de scheve inkomensverdeling, een mogelijkheid tot enige vermindering van de tegenstellingen tussen werknemers en vermogensverschaffers.

Evenals het Nederlandse wetsontwerp eist de Duitse wet dat de reserves en de ontwikkeling daarvan moeten blijken door de toevoegingen en onttrekkingen afzonderlijk te vermelden.

CONCLUSIE

Bij confrontatie van de Duitse en de Nederlandse voorschriften blijken enkele essentiële verschillen:

1. Tegenover de in Duitsland geldende stringente waarderingsregels staat in Nederland slechts het ruime art. 5. In Duitsland blijft de historische kostprijs een belangrijke grondslag van de waardering.
2. Waar in Duitsland de reserveringsmogelijkheid in het kader van de winstbepaling wordt beperkt, vindt men in het Nederlandse wetsontwerp te dien aanzien geen enkel voorschrift.
3. In Duitsland hebben bij de opstelling van de stringente waarderings- en reserveringsregels maatschappelijke doeleinden gegolden. Men wilde komen tot een — zij het ook bescheiden — herleving van de macht en tot een zekere bescherming van de belangen van de aandeelhouders om zodoende de belangstelling voor de belegging in aandelen bij bredere lagen van de bevolking te bevorderen. In Nederland zijn dergelijke overwegingen in de officiële stukken niet te vinden.

Mej. Drs. G. W. van Bruggen
Drs. Ph. J. Maat

(Mejuffrouw van Bruggen en de heer Maat zijn medewerkers van het Bedrijfseconomisch Instituut van de Nederlandse Economische Hogeschool. Red.)

In een eerste artikel bekeken we de tot dusver behaalde resultaten van het Eerste Ontwikkelingsdecennium voor wat zijn groei-doelstellingen betreft. Voorts gingen wij in op de, in een studie van het UNCTAD-secretariaat gestelde, groei-doelstellingen voor 1975. In dit tweede artikel komen de standpunten van de geïndustrialiseerde landen aan de orde ten aanzien van twee van de meest fundamentele desiderata van de zijde van de ontwikkelingslanden. Deze betreffen de omvang van de totale netto kapitaalstroom¹ naar de ontwikkelingslanden en de invoering door de geïndustrialiseerde landen van een preferentieel systeem voor hun invoer van industriële producten en half-fabrikaten uit de ontwikkelingslanden. Deze desiderata zijn van belang vanwege hun mogelijke bijdrage tot de haalbaarheid van de UNCTAD-groei-doelstellingen voor 1975.

DE TOTALE NETTO KAPITAALSTROOM VANUIT DE GEÏNDUSTRIALISEERDE LANDEN

We hebben in het eerste artikel gezien hoe de „unfilled gap” van de UNCTAD-studie eigenlijk slechts voor een gedeelte van \$ 1 mrd. op bevredigende wijze kan worden overbrugd; derhalve is er een „unfilled gap” voor het jaar 1975 van \$ 3,0 mrd. resp. \$ 6,4 mrd. blijven bestaan. Tevens werd gevonden dat een verder terugdringen van de importen van de ontwikkelingslanden (hetzij via verhoogde besparingen, hetzij via imports substitutie) onmogelijk dan wel onwenselijk blijkt te zijn. Dientengevolge zal de resterende „unfilled gap” o.i. hetzij via verhoogde exporten van de ontwikkelingslanden, hetzij via een extra netto kapitaalstroom vanuit de geïndustrialiseerde landen gefinancierd moeten worden. De kansen om in de periode tot 1975 een grotere groei van de exporten te bewerkstelligen dan die, welke in de UNCTAD-studie wordt verondersteld, hangen onder andere af van het feit of de geïndustrialiseerde landen binnen afzienbare tijd tot de invoering van een systeem van preferentiële behandeling van de industriële exporten uit de ontwikkelingslanden zullen overgaan. Op deze kwestie van de preferentiële behandeling komen wij nog terug.

Thans de omvang van de totale netto kapitaalstroom, die in 1975 vanuit de geïndustrialiseerde landen naar de gezamenlijke ontwikkelingslanden zal vloeien. Zoals we aan de hand van tabel 3 in het eerste artikel zagen, moet deze kapitaalstroom volgens de UNCTAD-veronderstellingen \$ 12,5 mrd. (lage schatting) resp. \$ 17,9 mrd. (hoge schatting) bedragen. Tellen we hier voorlopig de resterende „unfilled gap” bij op, dan zou de omvang van de vereiste kapitaalstroom daarmee worden verhoogd tot \$ 15,5 mrd., resp. \$ 24,3 mrd.

Het ontwikkelingsvraagstuk: nieuwe groei-doelstellingen voor 1975 (II)*

Gaan we nu uit van de door de ontwikkelingslanden geformuleerde minimum omvang van de totale netto kapitaalstroom ter grootte van 1% van het bruto nationaal produkt (BNP) van de gezamenlijke geïndustrialiseerde landen, dan leidt dit tot de volgende resultaten. Eén procent van het BNP van de gezamenlijke geïndustrialiseerde landen kwam in 1966 neer op een bedrag van \$ 14,6 mrd. Uitgaande van een gemiddelde jaarlijkse stijging van dit BNP met 4%², zal deze 1% in 1975 zijn aangegroeid tot een grootte van \$ 19,5 mrd. Maar wat mogen we nu op grond van de meest recente ontwikkelingen redelijkerwijze verwachten ten aanzien van de omvang van de totale netto kapitaalstroom, die in 1975 naar de ontwikkelingslanden zal vloeien?

Het lijkt ons de moeite waard, om voor zover het de OECD-landen betreft, te trachten deze vraag via een cijfermatige analyse te beantwoorden. Een dergelijke analyse bezit immers het grote voordeel, dat een genuanceerder inzicht wordt verkregen in de verschillende, vaak tegenstrijdige krachten, die bepalend zijn voor de omvang van de totale netto kapitaalstroom in kwestie. Voor het verrichten van deze analyse verdelen wij de OECD-landen in 4 verschillende categorieën: 1. de Verenigde Staten; 2. Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en West-Duitsland; 3. Japan, Canada, Nederland, Zweden en Denemarken; en 4. Italië, België, Australië, Oostenrijk, Portugal en Noorwegen.

1. De Verenigde Staten zorgden gedurende de periode 1960-1966 voor niet minder dan 51% van de totale netto kapitaalstroom vanuit de OECD-landen. Hoewel het derhalve van het grootste belang is te weten hoe groot de totale netto kapitaalstroom vanuit dit land in het jaar 1975 zal zijn, is het tevens erg moeilijk deze te kwantificeren. Onder de druk van de ernstige betalingsbalansmoeilijkheden waarmee de Verenigde Staten thans hebben te kampen is de begrotingspost voor buitenlandse hulp voor het jaar 1968 teruggebracht tot een bedrag van slechts \$ 2.295 mln.³, vergeleken met een gemiddelde van \$ 3.998 mln.⁴ voor 1966-1967. Gezien de grote onzekerheid met betrekking tot het buitenlandse-hulpbeleid in de toekomst, lijkt het ons het veiligst om de omvang van de totale netto kapitaalstroom in 1975 af te stemmen op het huidige peil, d.w.z. een netto publieke stroom ad \$ 2.295 mln. en een netto particuliere stroom ad \$ 1.065 mln. De totale netto kapitaalstroom vanuit de Verenigde Staten naar de ontwikkelingslanden zou daarmee in 1975 \$ 3.360 mln. bedragen. Een nog verder terugdringen van de begrotingspost voor buitenlandse hulp komt ons in de huidige situatie onwaarschijnlijk voor⁵.

2. Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en West-Duitsland zorgden gedurende de periode 1960-1966 tezamen voor 31% van de totale netto kapitaalstroom vanuit de OECD-landen. De totale netto kapitaalstroom vanuit Frankrijk schommelde van 1956-1966 zeer evenwichtig op en neer tussen een minimum van \$ 1.124 mln. in 1956 en een maximum van \$ 1.432 mln. in 1961⁶. Dit brengt ons er toe de omvang van de Franse totale netto kapitaalstroom in 1975 op \$ 1.300 mln. te waarderen. Bij een gemiddelde jaarlijkse stijging van het Franse BNP van 4% zou dit bedrag in 1975 bovendien vrijwel overeenkomen met een waarde van 1% van dit BNP (\$ 1.330 mln.).

West-Duitsland heeft onlangs aangekondigd, dat het zijn hulpverlening met 10% zal vermeerderen en dit gedurende een aantal jaren zal herhalen⁷. Nemen wij aan, dat deze 10%-stijging zich tot 1975 voort zal blijven zetten, dan zal de netto publieke stroom vanuit dit land in 1975 \$ 1.026,3 mln. bedragen. Veronderstellen we verder veiligheidshalve, dat de netto particuliere stroom zich op het huidige peil van \$ 250,0 mln. zal handhaven, dan zal de totale netto kapitaalstroom vanuit de Bondsrepubliek in 1975 derhalve een omvang van \$ 1.276,3 mln. bezitten.

* (I) in ESB van 10 juli jl., blz. 653-656.

¹ Het begrip „totale netto kapitaalstroom” bestaat uit een publieke en een particuliere component. Onder netto publieke kapitaalstroom valt te verstaan de bruto publieke kapitaalstroom verminderd met de aflossingen ten aanzien van vroeger aangegane leningen, maar zonder aftrek van de ter zake verschuldigde rentebetalingen. Op analoge wijze bestaat de netto particuliere kapitaalstroom uit de bruto particuliere kapitaalstroom verminderd met de desinvesteringen, maar zonder aftrek van de uit te keren dividenden.

² Dit lijkt een zeer veilige veronderstelling, aangezien we hebben geconstateerd, dat de studie van het UNCTAD-secretariaat (*Trade prospects and capital needs of developing countries*, november 1967) uitgaat van een gemiddelde jaarlijkse stijging van dit BNP met 4,2% resp. 4,7%.

³ United States Information Service: *Developments in the USA relating to Foreign Affairs, 1967 in Review*, blz. 14.

⁴ OECD: *Development Assistance Efforts and Policies, 1967 Review*, blz. 36.

⁵ Men vergelijkte o.a. de uitspraak van Minister Dean Rusk: „I can't imagine that the Congress will do away with the foreign aid program. This is a vital element in our total relationship with the rest of the world. There is a deep moral question involved here, as well as a practical and political question”, *The Department of State Bulletin*, 25 september 1967, blz. 389 (Secretary Rusk's News Conference of September 8).

⁶ OECD, *1967 Review*, blz. 183.

⁷ Nederlandse Rijksbegroting voor het dienstjaar 1968, Hoofdstuk V-Buitenlandse Zaken, Bijlage IV van de Memorie van Toelichting (F/10071/67), blz. 4.

Door de regering van het Verenigd Koninkrijk is daarentegen bekend gemaakt, dat de Britse hulpverlening in 1968 met 10% zal worden verminderd tot rond de \$ 400 mln.⁷ Gezien de ernstige economische crisis, waarin het Verenigd Koninkrijk zich nog steeds bevindt, zouden wij willen aannemen dat de netto publieke stroom in 1975 niet groter zal zijn dan de genoemde \$ 400 mln. en dat ook de netto particuliere stroom op het huidige peil van rond \$ 500 mln. blijft gehandhaafd. De totale netto kapitaalstroom vanuit het Verenigd Koninkrijk zou daarmee in 1975 \$ 900 mln. bedragen.

3. Japan, Canada, Nederland, Zweden en Denemarken worden onder één noemer gebracht, aangezien zij zich alle vijf bereid hebben verklaard om in de nabije toekomst een totale netto kapitaalstroom ter grootte van 1% van hetzij hun nationaal inkomen, hetzij hun BNP tot stand te brengen. Qua omvang is vooral de toezegging van Japan van belang om in de naaste toekomst 1% van het nationaal inkomen in de vorm van overheidsprogramma's én particuliere investeringen voor de ontwikkelingslanden te zullen bestemmen. Hetzelfde geldt voor Canada, dat in 1970-1971 1% van het BNP voor dit doel wil reserveren. Verder zijn er dan de toezeggingen van Zweden om in 1971 1% van het BNP ten behoeve van overheidsprogramma's van buitenlandse hulp te zullen voteren, van Nederland om in 1971 1% van het nationaal inkomen eveneens voor overheidsprogramma's van buitenlandse hulp te zullen besteden, en tenslotte van Denemarken dat in 1972 1% van het nationaal inkomen in de vorm van overheidsprogramma's én particuliere investeringen wil bestemmen.⁸

Wanneer wij uitgaan a. van een jaarlijkse toeneming van het nationaal inkomen, resp. BNP in de vijf landen in kwestie met 4%; en b. van een constant blijven in absolute zin van de netto particuliere investeringen in het geval van Zweden en Nederland, dan zal bij realisering van deze toezeggingen in 1975 de totale netto kapitaalstroom vanuit deze vijf landen naar de ontwikkelingslanden in dat jaar een omvang van rond \$ 2.600 mln. hebben bereikt, tegen slechts \$ 1.180 mln. in 1966.

4. Italië, België, Australië, Oostenrijk, Portugal en Noorwegen hebben zich nog niet specifiek uitgesproken over de toekomstige omvang van hun buitenlandse hulpprogramma's. Wel is er bij Italië en Oostenrijk een bereidheid tot verhoging van de hulpverlening aanwezig. Wanneer we ten aanzien van deze categorie landen veronderstellen dat hun totale netto kapitaalstroom in de richting van de ontwikkelingslanden in de periode tot 1975 jaarlijks gemiddeld met 4% zal toenemen, d.w.z. ongeveer parallel aan de stijging van hun nationaal inkomen, dan zal deze kapitaalstroom in 1975 \$ 1.483,9 mln. bedragen, vergeleken met \$ 1.059,9 mln. in 1966.

De tabel toont ons de resultaten van de zojuist verrichte analyse. Bovendien geeft de tabel ter vergelijking aan hoe groot de afzonderlijke netto kapitaalstromen zouden zijn, wanneer alle OECD-landen in het jaar 1975 aan het vereiste van 1% van hun BNP zouden voldoen. *Uit deze vergelijking springt allereerst het enorme verschil naar voren tussen de in 1975 verwachte totale netto kapitaalstroom uit de Verenigde Staten en deze stroom wanneer ze aan het 1%-criterium zou beantwoorden. Verder zien we, dat de in 1975 verwachte totale netto kapitaalstroom vanuit de OECD-landen slechts in beperkte mate aan de in dat jaar bestaande netto kapitaalbehoeften van de gezamenlijke ont-*

Totale netto kapitaalstroom naar de ontwikkelingslanden in 1975 (in mln. \$)

	Verwachting	1% van het BNP	Totale behoeften aan buitenlands kapitaal van de ontwikkelingslanden bij een groeidoelstelling van:	
			5,2% per jaar	6,1% per jaar
Verenigde Staten	3.360	10.677		
Frankrijk	1.300	1.330		
West-Duitsland	1.276	1.594		
Verenigd Koninkrijk ...	900	1.313a)		
De vijf 1%-landen b) ...	2.600	2.822		
Overige OECD-landen c)	1.484	1.745		
Totaal OECD-landen ...	10.920	19.481	15.500	24.300

a) Verondersteld wordt dat het BNP van het Verenigd Koninkrijk van 1966-1975 met slechts 2,5% per jaar zal toenemen, vergeleken met een stijging van gemiddeld 4% per jaar voor het BNP van alle andere OECD-lidstaten.

b) Zoals uiteengezet, worden hiermee bedoeld Japan, Canada, Zweden, Nederland en Denemarken.

c) Italië, België, Australië, Oostenrijk, Portugal en Noorwegen.

wikkelingslanden zal kunnen voldoen. Zelfs voor het realiseren van de 5,2% lage UNCTAD-groeidoelstelling blijkt de verwachte OECD-kapitaalstroom ad \$ 10,9 mrd. aanzienlijk lager te liggen dan de vereiste kapitaalstroom ad \$ 15,5 mrd., zoals we die eerder uit de UNCTAD-studie afleidden. Voor het realiseren van de 6,1% hoge groeidoelstelling is dit ecart uiteraard nog veel groter.

PREFERENTIËLE BEHANDELING VAN DE INDUSTRIËLE EXPORTEN UIT DE ONTWIKKELINGSLANDEN

Of het totale deviezentekort van de gezamenlijke ontwikkelingslanden, dat zich bij nastreving van de UNCTAD-groeidoelstellingen in 1975 voor zal doen, in de praktijk zal worden overbrugd, is dus nog steeds bijzonder onzeker. Aangenomen a. dat de post „Suppliers' credit" uit tabel 3 in het eerste artikel in 1975 inderdaad \$ 0,4 mrd. zal bedragen; b. dat via verhoogde besparingen in een aantal ontwikkelingslanden het totale deviezentekort met \$ 1 mrd. zou kunnen worden teruggebracht; en c. dat de totale netto kapitaalstroom vanuit de OECD-landen naar alle waarschijnlijkheid niet hoger dan \$ 10,9 mrd. zal bedragen, dan zou dus nog steeds een tekort van \$ 4,6 mrd. resp. \$ 13,4 mrd. resteren om in 1975 de UNCTAD-groeidoelstellingen te kunnen realiseren.

Wanneer we de mogelijkheid van een sterke vergroting van de totale kapitaalstroom vanuit de communistische landen hier buiten beschouwing laten, dan lijkt ons de meest aangewezen weg tot overbrugging van dit resterende tekort gelegen in een verdere uitbreiding van de exportopbrengsten van de ontwikkelingslanden. Tot besluit van dit artikel zouden wij daarom nu de mogelijkheden voor de invoering van een systeem van preferentiële behandeling van de exporten van *industriële* producten en halfabrikaten vanuit de ontwikkelingslanden nader willen onderzoeken. De industriële exporten nemen vanouds een zeer bescheiden plaats in het totale exportpakket van de ontwikkelingslanden in, maar vooral de laatste jaren zijn zij aan een

⁸ UNCTAD-secretariaat, a.w. blz. 36; verder OECD: 1967 Review, blz. 41-44.

snelle expansie onderhevig geweest. Zo steeg hun procentuele aandeel in de totale export uit de ontwikkelingslanden van 9% in 1959-60 tot 14% in 1965-66⁹. Wanneer deze laatste trend zich zou voortzetten, zou hun aandeel in 1974-1975 reeds 23% bedragen.

Ofschoon, voor zover ons bekend is, nog geen kwantitatieve analyse is ondernomen van de effecten van de invoering van een preferentieel systeem op de omvang van de industriële exporten uit de ontwikkelingslanden, zijn zowel de OECD-Special Group on Trade with Developing Countries als het UNCTAD-secretariaat het erover eens dat de invoering van een dergelijk preferentieel systeem de ontwikkelingslanden zou helpen om hun industriële exporten te vergroten. „There is some evidence, that if all restrictions were eliminated within the next five years, the growth rate (of the manufactured exports from developing countries) during that period would be considerably higher than the one projected and there would also be some permanent effect on the trend itself”¹⁰.

Hoe liggen dan momenteel de standpunten van de geïndustrialiseerde landen inzake de invoering van een dergelijk preferentieel systeem? Als belangrijkste aspecten zijn vooral de volgende drie geschilpunten te noemen:

1. De OECD-landen zijn in principe bereid om tot de invoering van een soort preferentiële behandeling van de industriële exporten uit de ontwikkelingslanden te komen. Ten aanzien van de vorm, die deze preferentiële behandeling zou moeten aannemen, bestaat evenwel nog géén overeenstemming. Enerzijds pleiten enkele OECD-landen voor volledige afschaffing van de bestaande tariefbarrières ten opzichte van deze industriële exporten. Anderzijds is een andere groep OECD-landen voorstander van een tweeledige oplossing, waarbij a. volledige afschaffing alleen zou plaats vinden bij die tariefbarrières, waarvan de hoogte thans overeenkomstig de meestbegunstigingsclausule van het GATT 10% of minder bedraagt; en waarbij b. de overige tariefbarrières ten opzichte van industriële exporten uit ontwikkelingslanden hetzij gehalveerd, hetzij met 10 percentagepunten verminderd (dus bijv. van 50% naar 40%) zouden worden¹¹.

2. Ten aanzien van de categorieën van industriële exportprodukten, die onder het in te voeren preferentieel systeem zouden moeten vallen, zijn de OECD-landen het eens, dat in principe alle industriële produkten en halffabrikaten hiervoor in aanmerking komen. De meerderheid van de OECD-landen is echter van mening, dat in dit opzicht een uitzondering dient te worden gemaakt voor de bewerkte landbouwprodukten (processed agricultural products), aangezien „agricultural policies throughout the world, and their effects on market conditions in relation to agricultural products, make it difficult to consider any new arrangement for these (processed agricultural) products on precisely the same footing as for manufactures and semi-manufactures, especially as the tariff alone, in most countries, is not the only relevant factor in the situation”¹². Hoewel een eventuele uitsluiting van deze categorie voor bepaalde ontwikkelingslanden zou betekenen, dat zij hun industriële exporten nauwelijks zouden zien stijgen, moet aan de andere kant het effect van deze uitsluiting op de totale industriële exportopbrengsten van de ontwikkelingslanden niet worden overschat. Volgens de cijfers van het GATT is immers het aandeel van de bewerkte landbouwprodukten in de totale industriële exporten van de ontwikkelingslanden in het laatste decennium al teruggelopen

van 23% in 1953 tot slechts 14% in 1965¹³. Een dergelijke uitsluiting zou daarom, indien onvermijdelijk, nog geen belemmering voor de verdere invoering van een systeem van preferentiële behandeling ten opzichte van de andere categorieën industriële produkten en halffabrikaten hoeven te zijn.

3. Een derde geschilpunt betreft tenslotte het feit, dat door de Verenigde Staten als voorwaarde voor de invoering van een systeem van preferentiële behandeling van industriële exporten uit de ontwikkelingslanden gesteld wordt: „the phasing out, as rapidly as possible, of existing preferences extended by some developing countries to some developed countries”¹⁴. Het ligt voor de hand, dat hier met name bedoeld wordt op de momenteel binnen het frank-gebied enerzijds en het sterling-gebied anderzijds aan Frankrijk, resp. het Verenigd Koninkrijk toevallende omgekeerde preferenties („reversed preferences”).

CONCLUSIES

1. Naar aanleiding van het grote verschil in de feitelijke beoordeling van het recente groeipercentage van het BNP van de gezamenlijke ontwikkelingslanden (4,9% in 1966 volgens de OECD; 3,5% in hetzelfde jaar volgens de Verenigde Naties) werd gepleit voor een uniforme werkwijze ten aanzien van het vaststellen van de BNP's van de ontwikkelingslanden.

2. De groeidoelstellingen, die het UNCTAD-secretariaat voor 1975 heeft geformuleerd, liggen beide boven het historisch gemiddelde groeipercentage van 4,6% per jaar, dat door de gezamenlijke ontwikkelingslanden gedurende de periode 1950-1965 werd gerealiseerd. De lage groeidoelstelling richt zich op een jaarlijkse groei van 5,2%. De hoge groeidoelstelling mikt op het bereiken van een jaarlijkse groei van het BNP der gezamenlijke ontwikkelingslanden van 6,1% in het jaar 1975¹⁵.

3. Om in 1975 de groeidoelstellingen van de UNCTAD-studie te kunnen bereiken, bleek het voor de ontwikkelingslanden van fundamenteel belang, dat het reëel nationaal inkomen in de geïndustrialiseerde landen tot 1975 gemiddeld met 4,7% resp. 4,2% per jaar blijft stijgen. Ter verklaring van deze samenhang wezen wij in navolging van de UNCTAD-studie op de beide volgende factoren: a. ongeveer driekwart van de totale exporten uit de ontwikkelingslanden wordt momenteel afgenomen door de geïndustrialiseerde landen; b. in de geïndustrialiseerde landen heeft zich

⁹ GATT-Report 1967: *International Trade 1966*, Genève, blz. 37.

¹⁰ UNCTAD-secretariaat, a.w., blz. 95; *Report of the Special Group of the OECD on Trade with Developing Countries (TD/56)*, januari 1968, blz. 9.

¹¹ Report of the Special Group, a.w., blz. 15.

¹² Report of the Special Group, a.w., blz. 13-14.

¹³ GATT-Report 1967, a.w., blz. 58.

¹⁴ Report of the Special Group, a.w., blz. 7.

¹⁵ Deze hoge groeidoelstelling lijkt zeer wel verenigbaar te zijn met de jaarlijkse groei van het inkomen per hoofd van de bevolking ad 4% in de gezamenlijke ontwikkelingslanden, die Prof. Dr. J. Tinbergen als doelstelling voor het Tweede Ontwikkelingsdecennium van de Verenigde Naties (1970-1980) zou willen nastreven. Bij een bevolkingstoename van 2,5% per jaar zou dit immers neerkomen op een jaarlijkse groei van het BNP der gezamenlijke ontwikkelingslanden van 6,5% in het jaar 1980. Prof. Dr. J. Tinbergen: *Een indicatief wereldplan voor de jaren zeventig*, Den Haag 1967, blz. 6.

in het jongste verleden een vrij vaste inkomenselasticiteit van de vraag naar importen uit de ontwikkelingslanden gemanifesteerd. Als gevolg van deze twee factoren zal de economische groei van de ontwikkelingslanden voorlopig nog in sterke mate afhankelijk blijven van de aanwezigheid van een gunstige conjuncturele trend in de geïndustrialiseerde landen.

4. Het door de UNCTAD-studie voor 1975 gekwantificeerde totale deviezentekort ad \$ 16,9 mrd. resp. \$ 25,7 mrd. moet o.i. als een onderschatting worden beschouwd van het totale financieringstekort, waarmee de gezamenlijke ontwikkelingslanden bij nastreving van de 5,2%- resp. 6,1%-groei-doelstellingen in 1975 zullen hebben te kampen. De juiste grootte van dit totale financieringstekort wordt immers gevonden door het optellen van de meest nijpende tekorten (hetzij deviezentekort, hetzij spaartekort) die zich in de afzonderlijke ontwikkelingslanden voordoen.

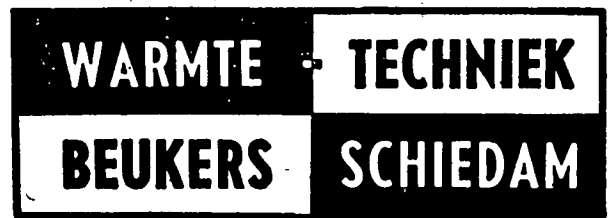
5. De omvang van de totale netto kapitaalstroom, die in 1975 vanuit de OECD-landen naar de ontwikkelingslanden zal vloeien, werd door ons op \$ 10,9 mrd. gekwantificeerd. Wanneer de Verenigde Staten er via een drastische koerswijziging in hun hulpbeleid in zouden kunnen slagen om in 1975 een totale netto kapitaalstroom tot stand te brengen ter grootte van 1% van het BNP, dan zou de totale netto kapitaalstroom vanuit de OECD-landen niet \$ 10,9 mrd., maar \$ 18,2 mrd. bedragen! Vooralsnog lijkt ons dit echter meer wenselijk dan waarschijnlijk. Ten aanzien van de andere OECD-landen valt op, dat hun afzonderlijke kapitaalstromen naar de ontwikkelingslanden in 1975 naar alle waarschijnlijkheid dicht in de buurt van het vereiste van 1% van hun BNP zullen liggen.

6. Het door de UNCTAD-studie voor 1975 gekwantificeerde totale deviezentekort ad \$ 16,9 mrd. resp. \$ 25,7 mrd. zal, voorzover wij in dit artikel hebben kunnen nagaan, slechts gedeeltelijk worden overbrugd via de drie volgende wegen:

- a. de totstandkoming van een totale netto kapitaalstroom vanuit de OECD-landen naar de ontwikkelingslanden ten bedrage van \$ 10,9 mrd.,
- b. de verkleining van het handelstekort als onderdeel van het deviezentekort met \$ 1 mrd. via een verhoging van de besparingen in een aantal daarvoor in aanmerking komende ontwikkelingslanden,
- c. de totstandkoming van een post „Suppliers' credit” van \$ 0,4 mrd.

Zodoende bleef er in onze berekeningen nog een resterend deviezentekort („unfilled gap”) ad \$ 4,6 mrd. resp. \$ 13,4 mrd. bestaan om in 1975 de UNCTAD-groei-doelstellingen te kunnen realiseren. Voornamelijk door het veronderstellen van een grotere totale netto kapitaalstroom vanuit de OECD-landen kwam de UNCTAD-studie tot een aanzienlijk lagere „unfilled gap”, te weten \$ 4,0 mrd. resp. \$ 7,4 mrd.¹⁶

7. De OECD-landen zijn in principe bereid om te komen tot de invoering van een soort preferentieel systeem voor alle exporten van industriële produkten en halfabrikaten vanuit de ontwikkelingslanden, met uitzondering van de categorie der bewerkte landbouwprodukten. Ten aanzien van de vorm, die deze preferentiële behandeling zou moeten aannemen, bestaat evenwel nog géén overeenstemming.

(I.M.)

8. Deze artikelen zijn in zoverre onvolledig gebleven dat geen aandacht is besteed aan de volgende middelen ter overbrugging van het resterende deviezentekort ad \$ 4,6 mrd. resp. \$ 13,4 mrd., zoals dit hierboven door ons werd afgeleid:

A) Een substantiële uitbreiding van de exporten van de ontwikkelingslanden naar de communistische landen, resp. het totstandkomen van een substantiële totale netto kapitaalstroom van de communistische landen naar de ontwikkelingslanden¹⁷.

B) Een aanzienlijke verbetering in de leningsvoorwaarden, voorzover het de totale netto kapitaalstroom vanuit de OECD-landen betreft. Tabel 3 in het eerste artikel liet immers duidelijk zien dat in de UNCTAD-projecties voor 1975 zowel de OECD-stroom aan netto publieke hulp als de OECD-stroom aan netto particulier kapitaal vrijwel in hun geheel gebruikt zullen gaan worden ter financiering van naar het buitenland afvloeiende, netto kapitaalopbrengsten, waarbij het resterende surplus slechts \$ 0,5 mrd. resp. \$ 3,7 mrd. zal bedragen!!

C) Het invoeren van een systeem van supplementaire financiering, zoals voorgesteld door de Wereldbank, gericht op het verzekeren van de afzonderlijke ontwikkelingslanden tegen onverwachte tegenvallers in hun betalingsbalanssituatie. De discussies op de Tweede UNCTAD-Conferentie in New Delhi hebben echter wel duidelijk gemaakt, dat we in de nabije toekomst van deze middelen nog niet te veel kunnen verwachten. Desondanks volgt uit deze artikelen dat er een onontkoombare noodzaak bestaat tot een additionele krachtsinspanning van hetzij de geïndustrialiseerde landen, hetzij de communistische landen, en liefst van beide, willen de ontwikkelingslanden althans een goede kans maken om de UNCTAD-groei-doelstellingen voor 1975 te realiseren.

M. B. Engwirda

¹⁶ Voor een goede vergelijking moet hiervan eigenlijk de verkleining ad \$ 1 mrd. van het handelstekort door middel van verhoogde besparingen in bepaalde ontwikkelingslanden nog worden afgetrokken, zodat in de UNCTAD-studie dan uiteindelijk een onopgelost tekort van \$ 3,0 mrd., resp. \$ 6,4 mrd. resteert.

¹⁷ De gemiddelde jaarlijkse bruto kapitaalstroom van de communistische landen bedroeg in de jaren zestig tot nu toe ongeveer \$ 300 à 500 mln. Zie: UNCTAD-secretariaat: *Growth and external development finance*, blz. 14.

Surinaamse kanttekeningen

ONTWIKKELING HANDELSBALANS

In de eerste acht maanden van 1967 steeg het aandeel van bauxiet, aluinaarde en aluminium in het totale exportpakket opnieuw. In de vorige Surinaamse Kanttekeningen¹ werd reeds een groei geconstateerd van 80% in 1965 tot 86% in 1966; reeds in de eerste acht maanden van 1967 werd dit 89%. Het gunstige resultaat van de verdere stijging van de uitvoer van bauxiet en bauxietprodukten bleek uit het feit dat, nadat in het tweede halfjaar van 1966 reeds voor het eerst na lange jaren een uitvoeroverschot van Sf. 1 mln. was bereikt, dit overschot in de eerste acht maanden van 1967 tot bijna Sf. 3 mln. aangroeide (zie tabel 1).

De handelsbalans zou een nog gunstiger beeld hebben vertoond, wanneer niet de invoer na het rustige jaar 1966 opnieuw een sprong had genomen. Het ziet er naar uit dat de jaarcijfers voor 1967 die van 1965, het topjaar, zullen overtreffen, waarbij vooral de stijging van de invoer van consumptiegoederen zwaar weegt. Het Jaarverslag over 1966 van de Centrale Bank van Suriname gaf reeds uiting aan enige bezorgdheid, in het bijzonder ten aanzien van de stijging der overheidsbestedingen. Hierbij werd gewezen op de overbruggingsuitkeringen aan de landdienaren, die een rechtstreekse invloed hadden op de consumptieve bestedingen.

Uit de volumecijfers van de uitvoer van bauxiet en bauxietprodukten blijkt, dat de hoeveelheid voor uitvoer gewonnen erts vermoedelijk weinig is veranderd, doch dat het exportprodukt hoogwaardiger is geworden. De cijfers laten namelijk een *daling* zien van de uitvoer aan erts, doch een *stijging* van de export van hoogwaardige produkten:

Bauxiet 4.584.500 ton in 1966; 3.805.800 ton in 1967.
 Aluinaarde 348.900 ton in 1966; 684.600 ton in 1967.
 Blok-aluminium 25.700 ton in 1966; 31.100 ton in 1967.

In aanmerking dient te worden genomen, dat — ruw gerekend — uit vier ton bauxiet twee ton aluinaarde en daaruit weer één ton aluminium wordt geproduceerd. De prijs per ton stijgt tijdens die produktie van Sf. 21 via Sf. 103 tot Sf. 788. Op iedere meerdere ton aluinaarde is derhalve de extra opbrengst ruim Sf. 60 en op iedere ton aluminium ruim Sf. 700, wat de nationale produktie ten goede komt.

Na wat hier boven is gezegd leert een simpel aftrek-sommetje dat sedert 1965 het aandeel in de uitvoer van andere produkten dan bauxiet en haar derivaten gedaald is van 20% tot 11%. In absolute cijfers gaf deze categorie evenwel weinig verandering te zien, hetgeen op stagnatie duidt. In het bijzonder in de agrarische sector waar, afgezien van de vele incidentele ups en downs en ondanks de kostbare planactiviteiten, nog steeds geen werkelijke verbetering optreedt in de uitvoer. Lukt het de landbouw-theoretici nog steeds niet het juiste exportprodukt te vinden of blijft de kostprijs te hoog om op de wereldmarkt te

TABEL 1.

Ontwikkeling handelsbalans (in Sf. 1.000)

	1965	1966	jan. t/m aug. 1967
Uitvoer (f.o.b.)			
bauxiet	80.609	90.933	51.757
aluinaarde	6.216	31.603	43.609
blok-aluminium	904	19.215	17.308
agrarische produkten	11.684	13.655	7.995
triplex en spaanplaten	5.622	5.183	3.482
overige	3.940	4.319	2.813
Wederuitvoer	108.975	164.908	126.964
	1.754	1.669	1.941
Totaal	110.729	166.577	128.905
Invoer (c.i.f.)	179.504	169.242	125.969
Saldo handelsbalans	-68.775	-2.665	+2.936

TABEL 2.

Indexcijfers detailhandelsprijzen te Paramaribo (1953 = 100)

	1965 4e kwartaal	1966 4e kwartaal	1967 4e kwartaal
Prijzen van goederen van:			
Surinaamse oorsprong	154	160	173
Buitenlandse oorsprong	117	121	124
Totaal	137	142	151

kunnen concurreren? Het Jaarverslag van de Centrale Bank vreest, dat op den duur het hoge binnenlandse prijsniveau de concurrentiepositie van Suriname zal aantasten.

PRIJSBEWEGING

In ieder geval bewoog het prijsniveau in de stad Paramaribo zich opnieuw in stijgende lijn. Tabel 2 geeft de aan het Algemeen Bureau voor de Statistiek in Suriname ontleende cijfers.

Op zichzelf is een stijging van ruim 50% sedert 1953, dus in 15 jaar, helemaal niet zo slecht te noemen. Maar als wij zien dat in de eerste 13 jaar deze stijging gemiddeld ruim 2 punten per jaar bedroeg en in de laatste twee jaar 14 punten, dan is er wel enige reden tot bezorgdheid. Daar dit probleem in de eerstkomende jaren wel eens het centrale probleem van Surinames economie zou kunnen zijn, zou het wenselijk zijn de „shopping basket”, waarop deze indexcijfers gebaseerd zijn, eens goed onder de loep te nemen en aan te passen aan het in deze 15 jaar geheel gewijzigde bestedingspatroon van de Surinaamse consument. Aanbeveling zou het daarbij verdienen, dat de nieuwe berekeningsbasis aangepast wordt aan de thans in

¹ In *ESB* van 22 november 1967, blz. 1188-1190.

de meeste landen gebruikelijke. Dit zou een internationale vergelijking ten goede komen. Ook zou het wenselijk zijn, dat het prijspeil in de plattelandsdistricten mede in aanmerking wordt genomen.

De prijsstijgingen hielden gelijke tred met de stijging in de binnenlandse geldhoeveelheid. Ultimo 1965 bedroeg deze Sf. 80 mln., in september 1966 Sf. 87 mln. en in september 1967 Sf. 97 mln. Deze stijging van de geldhoeveelheid ging gepaard met een belangrijke verslechtering van het saldo van het Land bij de Centrale Bank: resp. + Sf. 3,7 mln., + Sf. 2,9 mln., — Sf. 5,5 mln. Ook de dekking van de Surinaamse gulden (goudvoorraad en netto valutapositie in procenten van de totale geldhoeveelheid) nam in deze periode af, en wel van 67 via 63 tot 52.

Het is aan te nemen, dat deze situatie één der onderwerpen is geweest waarover Minister Bakker in maart jl. gesproken heeft tijdens zijn bezoek aan Suriname. Zulks in het kader van de plannen tot mede-financiering van het nieuwe Surinaamse vijfjarenplan en de daaraan verbonden overbruggingshulp. Volgens *Surinaams Nieuws* van 16 maart 1968 zou daarbij van Nederlandse zijde zijn gesuggereerd, dat de uitgaven van het Land dienen te worden verminderd door o.m. het ambtenarenkorps te bevrozen op het peil van 1967 en door verhoging van de verpleegkosten in de overheidsziekenhuizen tot het peil van de particuliere ziekeninrichtingen. Ook zouden enkele overheidsdiensten, zoals de Landswerkplaats Beekhuizen, moeten worden gesaneerd, terwijl de onrendabele spoorlijn dient te worden opgeheven. De Nederlandse regering zou bereid zijn in plaats van deze spoorlijn de aanleg van een autoweg te financieren.

VERKEER EN VERVOER

Dat het gemotoriseerde wegverkeer steeds belangrijker wordt blijkt uit de — verkorte — staat van het A.B.S., in tabel 3 weergegeven. Uit de gedetailleerde cijfers blijkt overigens, dat de fabrikanten van personenauto's niet schromen hun tijd vooruit te zijn, want per ultimo 1966 waren er reeds 136 auto's op de weg, die als jaar van fabricage „1967” voerden!

De Scheepvaartmaatschappij Suriname tracht een groter aandeel in het vervoer buitengaats te krijgen en heeft hiertoe een nieuw vlaggeschip besteld. De „Corantijn” zal 3.500 ton meten en plaats bieden aan 8 passagiers. Het wordt door een Nederlandse werf gebouwd en Nederland zal in het kader van het vijfjarenplan Nf. 3,5 mln. bijdragen. Uit tabel 4 blijkt dat in het havenverkeer ditmaal weinig verandering kwam.

Het toeristenverkeer steeg met ruim een kwart van 10.987 bezoekers in 1966 tot 13.717 in 1967. Teneinde aan de stijgende vraag te kunnen voldoen, zal het Torarica Hotel met een nieuwe vleugel worden uitgebreid en zal het Palace Hotel geheel nieuw worden gebouwd. De capaciteit zal dan 150 kamers worden. Dit jaar zal echter géén Surinaamse Jaarbeurs worden gehouden.

DIVERSEN

Het zoeken naar geologische rijkdommen gaat verder. De N.V. Surinaamse Petroleum Maatschappij, waarin de Koninklijke-groep met Franse belangen samenwerkt, heeft de exploratie naar aardolie buitengaats hervat. Een boorploeg van de Geologisch Mijnbouwkundige Dienst heeft ten westen van Paramaribo op ongeveer 250 meter diepte oliehoudende formaties aangetroffen. Een andere

TABEL 3.

Aantallen motorrijtuigen in gebruik

	ult. 1964	ult. 1965	ult. 1966
Personenauto's	6.824	7.387	8.115
Motorfietsen en scooters	1.214	1.568	1.820
Bromfietsen	13.589	15.078	16.133
Autobussen	255	299	347
Vrachtauto's	1.418	1.561	1.752
Andere voertuigen	327	380	351
Totaal	23.627	26.273	28.518

TABEL 4.

Binnengevaren schepen

	Eerste 9 mnd. 1966		Eerste 9 mnd. 1967	
	aantal	1.000 BRT	aantal	1.000 BRT
Totaal	1.322	4.823	1.463	4.883
waarvan:				
Nederlandse vlag .	215	789	211	873
Surinaamse	328	86	341	86
Liberiaanse	249	1.920	222	1.757
Noorse	152	987	171	1.187
Britse	98	276	58	208
Braziliaanse	95	20	153	6

ploeg van de G.M.D. heeft bij de Saramacca-rivier een afzetting van mangaanerts aangetroffen. Verder zoekt de G.M.D. bij de Braziliaanse grens naar exploitabele ijzerertsvoorkomens.

De industriële bedrijvigheid kan een nieuwe impuls krijgen, wanneer de plannen van de Nebraska Consolidated Mills Co. tot het vestigen van een bedrijf bij Paramaribo voortgang vinden. Blijkens mededelingen in *Surinaams Nieuws* tonen de H.V.A. en Hero belangstelling voor het opzetten van verwerkingsbedrijven voor agrarische producten. Albert Heyn heeft plannen Surinaamse tuinbouwproducten voor haar winkels in Nederland te betrekken.

In de loop van 1967 deed de Centrale Bank een beroep op de vier kredietbanken tot matiging bij hun kredietverstrekking. Dit had inderdaad enige inperking van het kredietvolume tot gevolg. De Regering achtte het evenwel nuttig een zekere controle op de kredietverstrekking wettelijk vast te leggen en diende derhalve in het begin van dit jaar de „Verordening Toezicht Kredietwezen 1968” in, welke met algemene stemmen door de Staten werd goedgekeurd: Op grond van deze verordening dient o.m. iedere nieuw te vestigen bank vooraf een vergunning te bezitten. Dit vergunningstelsel is reeds meteen van belang, daar er na de fusie van de ABN en de HBU in feite nog slechts drie banken in Suriname opereren, hetgeen reeds heeft geleid tot belangstelling van „outsiders” in binnen- en buitenland.

Het emigratie-overschot bleef zich in het tweede kwartaal van 1967 op hetzelfde vrij lage peil van het eerste kwartaal handhaven, waardoor het vertrekoverschot in het eerste halfjaar slechts 3.701 bedroeg (waarvan 2.818 Surinamers) tegen 12.191 in het jaar 1966. De sociale rust werd bevorderd door het tot stand komen van een CAO voor de N.V. Billiton Maatschappij Suriname voor de jaren 1968 en 1969, welke voorziet in een minimum uurloon van Sf. 0,87. Deze CAO betekende een loonsverhoging van 7 tot 25% per 1 januari 1968. De uitwijzing van een aantal Guyanese suikerarbeiders naar aanleiding van het grensincident met Guyana had enige sociale onrust in het district Nickerie tot gevolg. Inmiddels is de rust echter hersteld.

G. C. A. Mulder, B. Sc., Ps. D.

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

Ofschoon na het passeren van de juni-ultimo uit de hoek van de bankpapiercirculatie een verruimende invloed op de markt kon worden verwacht, die zich ook inderdaad heeft voorgedaan, was het effect hiervan toch te gering (f. 114 mln.) om de sterke druk die uitging van het financiële verkeer van de Staat te weerstaan. De inhoud van 's Rijks kas steeg in de eerste week van juli met f. 321 mln., waarvan het grootste deel kwam uit de storting op de staatslening (f. 250 mln.). Omdat de kassen van de banken slechts een zeer beperkte daling toelieten moest de Nederlandsche Bank bijspringen om de banken in staat te stellen aan de overschrijvingsopdrachten van hun effectenclënten te voldoen. De voorschotten in rekening-courant van de centrale bank benaderen nu de f. 500 mln. (om precies te zijn: f. 493 mln.).

Of in de op 15 juli eindigende week de inkrimping van de bankbiljettenomloop zich heeft doorgezet is nog de vraag. De vakantiedrukke nadert haar hoogtepunt en de ervaring leert, dat zich dan grote bedragen aan bankbiljetten in circulatie bevinden. Wel zal de maandelijks uitkering van de staat aan de gemeenten op 15 juli de ruimte op de markt aanzienlijk versterkt hebben.

KAPITAALMARKT

De totale emissie-activiteit in het lopende jaar wijkt tot nu toe slechts weinig af van die in de overeenkomstige periode van 1967, zoals onderstaande cijfers — in f. mln. — laten zien.

	Eerste halfjaar 1967	Eerste halfjaar 1968
Rijk	545	249
Lagere overheid	596	460
Particuliere sector	95	474
Buitenland	—	79
Totaal	1.236	1.262
Uitlotingen	—375	—409
Netto beroep	861	853

De overheid heeft in de eerste helft van 1968 minder op de markt opgenomen dan in de eerste zes maanden van 1967, nl. f. 432 mln. voor rijk en lagere overheid tezamen. In het bijzonder de Staat heeft zijn beroep verminderd. Zoals men weet heeft het Rijk inmiddels, nl. op 4 juni, ca. f. 250 mln. geïncasseerd op de laatste staatslening. In elk geval heeft de Rijksoverheid in de eerste helft van 1968 ruimte geschapen voor het bedrijfsleven, dat hiervan dan ook op royale manier heeft geprofiteerd.

De cijfers van de emissiestatistiek geven overigens geen nauwkeurige aanduiding meer van de door het Nederlandse bedrijfsleven opgenomen gelden op de open markt, nu men de weg naar de markt voor internationale leningen heeft gevonden. Na het succes van de K.L.M.-lening

hebben Kon. Zout-Organon \$ 20 mln. en Hoogovens \$ 40 mln. verkregen. De jongste lening is die van Philips van \$ 100 mln., het grootste bedrag, dat ooit op de markt is uitgegeven. Het betreft hier alle in aandelen converteerbare obligaties.

De verschuiving naar de Eurobondmarkt wordt mede bepaald door de renteontwikkeling op deze markt en op de Nederlandse kapitaalmarkt. In ons land heeft in het eerste halfjaar een langzame rentestijging plaats gevonden. Eind 1967 bedroeg het effectief rendement van langlopende staatsleningen 6 $\frac{1}{4}$ %, aan het einde van het eerste kwartaal naderde de rente 6 $\frac{1}{4}$ % en eind juni werd dit peil overschreden (11 juli: 6,57%). De betalingsbalans is hier een belangrijke factor. Tot en met april liep het algemeen totaal der goud- en deviezenreserve, sluitpost op de totale balans, met f. 65 mln. terug, doch in mei en juni heeft zich deze ontwikkeling waarschijnlijk versneld. De teruggang van de reserves bij de Nederlandsche Bank beliep in mei f. 171 mln. De liquiditeitsverkrapping die uit de betalingsbalans voortvloeit oefent een constante druk uit op het renteniveau.

KOERSSTAAT

Indexcijfers aandelen (1953 = 100)	29 dec. 1967	H. & L. 1968	5 juli 1968	12 juli 1968
Algemeen	374	426 — 359	423	424
Internationale concerns	514	624 — 495	623	618
Industrie	357	377 — 341	369	376
Scheepvaart	109	113 — 102	103	102
Banken en verzekering	185	201 — 179	198	200
Handel enz.	168	175 — 160	173	175

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a)			
Kon. Petroleum	f. 155,60	f. 177,40	f. 178,70
Philips	f. 127,40	f. 146,80	f. 142,70
Unilever, cert.	f. 108,40	f. 139,65	f. 138,35
Zout-Organon	f. 160	f. 175,30	f. 180,50
Hoogovens, n.r.c.	f. 125,40	f. 119	f. 119,30
A.K.U.	f. 66	f. 90,85	f. 99,05
AMRO-Bank	f. 47,20	f. 49	f. 48,70
Nat. Nederlanden	619	694 $\frac{1}{2}$	690
K.L.M.	f. 276	f. 205	f. 200
Robeco	f. 228,40	f. 246,30	f. 247,50

New York			
Dow Jones Industrials	905	904 c)	922
Rentestand			
Langlopende staatsobligaties b)	6,27	6,52	6,57
Aandelen: internationalen b) ..	4,0		
lokalen b)	4,2		
Disconto driemaands schatkist- papier	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.
b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.
c) 3 juli.

Prof. Dr. C. D. Jongman

Recente publikaties

Mr. J. C. Hanhart: De BTW in schema's en tabellen. Het hoe en waarom der nieuwe omzetbelasting. Fiscale paperbacks no. 3. N. Samsom, Alphen aan den Rijn 1968, 162 blz., f. 9,90.

De opzet van dit boekje is te wijzen op de principiële verschillen tussen het oude en het nieuwe OB-stelsel en tegelijkertijd aan te geven waarom wijziging noodzakelijk was. Als methode is daarbij gebruikt een schematische voorstelling van de maatschappelijke produktie en distributie d.m.v. een standaard bedrijfskolom. De verschillende onderwerpen zijn zo behandeld, dat zij eigenlijk hoofdstukjes op zichzelf vormen, waardoor herhalingen niet vermeden konden worden, maar waardoor de presentatie wel aan helderheid wint.

Praktijkvragen BTW. Beantwoord door E. Beekman, J. C. Jansen, Dr. W. F. Nederstigt, Tj. S. Visser, Mr. G. H. Warning, met een inleiding door Mr. C. P. Tuk en een voorwoord van Prof. Mr. H. J. Hofstra. FED/Gouda Quint/Kluwer/Noorduijn, Amsterdam/Arnhem/Deventer/Gorinchem 1968, 112 blz., f. 8,50.

Dit boekje bevat de voordrachten, gehouden op de door de vier uitgevers

georganiseerde BTW-dagen in december 1967/januari 1968.

Inhoud:
Prof. Mr. H. J. Hofstra — Voorwoord;
Mr. C. P. Tuk — Inleiding;
J. C. Jansen — Internationale aspecten;
Tj. S. Visser — De heen-en-weer tax,

antwoorden en aforismen;
Mr. G. H. Warning — Fiscaal-technische aspecten;
E. Beekman en Dr. W. F. Nederstigt — Invloed op de administratie;
Vragen en antwoorden;
Zakenregister.

de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen

chef van de afdeling financiën en comptabiliteit

met gedegen kennis en uitgebreide ervaring ten aanzien van financieel en comptabel beleid.

Gevraagd: b.v.k. academische opleiding.

Standplaats 's-Gravenhage.

Salarisgrenzen van f 2307,- tot f 2960,- per maand.

Schriftelijke sollicitaties onder vacaturenummer 8-4239/0936 zenden aan Bureau Personeelsvoorziening en Bemiddeling van de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6% vakantieuitkering

Bij de gemeente Roermond is een interessante werkkring te vervullen voor een

Wetenschappelijk gevormd functionaris (sociaal econoom)

Zijn taak zal in hoofdzaak bestaan uit researchwerk en werkzaamheden in het kader van integrale planning.

Voor een juiste benadering van de inhoud van deze werkkring is het van belang te wijzen op de functie van Roermond als centrum van een zich snel ontwikkelende streek.

Ervaring op het gebied van sociografische onderzoeken en planologie strekt tot aanbeveling.

Rangtoekenning en bezoldiging zullen in nader overleg geschieden.

Voor toewijzing van een woning zal worden gezorgd. Daarbij geldt een ruime verhuiskostenregeling. Ook anderszins zijn goede aanvullende arbeidsvoorwaarden van toepassing.

Sollicitaties binnen 3 weken te zenden aan de burgemeester onder vermelding van de letters SAZ in de linker bovenhoek van de sollicitatiebrief.

DE NATIONALE INVESTERINGSBANK (HERSTELBANK) N.V. te 's-Gravenhage

zoekt voor haar Afdeling Algemene Zaken een

BEDRIJFSECONOOM

Leeftijd 30 tot 35 jaar; goed stilist en bij voorkeur beschikkend over een ruime ervaring op het gebied van organisatorische en algemene financiële vraagstukken. De betrokken functionaris zal na een ruime inwerkperiode in staat dienen te zijn als vervanger van het hoofd van de afdeling op te treden.

Sollicitanten worden uitgenodigd zich schriftelijk te wenden tot de afdeling Personeelszaken, Carnegieplein 4, 's-Gravenhage. Telefoon (070) 18 43 10.

Het besluitvormingsvraagstuk in de militaire organisatie. Bedrijfseconomische, organisatorische en sociologische aspecten. K.M.A.-Studiedagen 1967, onder redactie van Prof. Dr. K.A.M. Bogaert. Universitaire Pers Rotterdam 1968, 96 blz., f. 10.

De wetenschap gaat een steeds grotere rol spelen in de vorming van het militair kader. Reeds laat de Gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie het woord „interdisciplinair” vallen. Dat doet hij in zijn „Ten geleide” voorin dit boekje, dat de besluitvorming in de militaire organisatie tot onderwerp heeft en de aan dat onder-

werp gewijde inleidingen tijdens de in september 1967 gehouden KMA-studiedagen bevat.

Inhoud:

Prof. Dr. K.A.M. Bogaert — Het economisch criterium als mede-beslissingsmotief in de militaire organisatie;

Prof. Dr. P. Verburg — Organisatorische problemen rond de invoering van een nieuwe besturingstechniek.

Prof. Dr. J. A. A. van Doorn — Over de verenigbaarheid van militair en economisch denken — Een sociologische beschouwing;

Dr. S. W. M. Kuypers — Bedrijfs-economische vraagstukken in de defen-

siehuishouding, enige voorbeelden; Prof. Dr. K.A.M. Bogaert — Samenvatting.

R. Gedye: A Manager's Guide to Quality and Reliability. John Wiley, Londen 1968, 127 blz., Sh 30.

Inhoud: Foreword — Preface — Introduction — Inspection and Quality Control — Some human aspects — Statistical concepts — Control charts — Design for Quality and reliability — Organizing for quality and reliability — Economic aspects of quality and reliability — Books recommended for further reading — References — Index.

economen

De Postcheque- en Girodienst vraagt stafmedewerkers op academisch niveau. Deze functionarissen zullen worden belast met werkzaamheden op het gebied van de administratieve automatisering.

Verlangd wordt een afgeronde studie in de economie.

Honorering zal geschieden naar leeftijd en ervaring.

Belangstellenden wordt verzocht hun schriftelijke sollicitaties, voorzien van een recente pasfoto, te zenden aan de directeur van de Postcheque- en Girodienst, Prinses Beatrixlaan 6 te 's-Gravenhage.

POSTCHEQUE-
EN GIRODIENST
's-GRAVENHAGE

Drs. J. B. Polak: Abstracties over stapvoets en supersoon (Openbare les, Groningen). H.E. Stenfert Kroese, Leiden 1968, 19 blz., f. 2.

L. H. C. Tippett: Statistics. Oxford Paperbacks University Series 25. Oxford University Press, Londen, derde herziene druk 1968, 153 blz., Sh 7/6. Een herdruk van een veel gebruikte (de eerste druk is van 1943) algemene inleiding tot het brede terrein van de statistiek. Erg algemeen gehouden; voor een boek over statistiek verrassend weinig tabellen, grafieken en cijfers.

A. F. Ewing: Industry in Africa. With a Foreword bij Robert Gardiner. Oxford University Press, Londen 1968, 189 blz., 30 Sh.

Dit boek onderzoekt de noodzaak tot en de serieuze mogelijkheden voor snelle industrialisatie in Afrika. Dit vraagstuk wordt eerst beschouwd in het kader van de moderne ontwikkelingstheorie. Daarbij wordt o.a. aange-toond dat importsubstitutie van consumptiegoederen niet voldoende is. Voorts wordt de huidige stand van de industriële ontwikkeling in Afrika beschreven en de perspectieven daarvan

in de komende tien tot vijftien jaar. Daarbij worden ook de pogingen tot regionale Afrikaanse integratie bekeken en vergeleken met die in andere delen van de wereld.

Verkorte inhoudsopgave: The role of industry in development — The present pattern of industry in Africa — Some notes on industrial growth outside Africa — Prospects for industrial growth in Africa — Trade and integration — Capital formation — The prerequisites of industrial development — The agents of industrialization — Some conclusions.

N.V. PHILIPS' GLOEILAMPENFABRIEKEN

gevestigd te Eindhoven

Uitgifte

van

nom. US \$ 100.000.000,-

15-jarige in gewone aandelen N.V. Gemeenschappelijk Bezit van Aandeelen Philips' Gloeilampenfabrieken converteerbare obligaties per 1983

in stukken van nominaal US\$ 1.000,- aan toonder

tot de koers van 100 pCt.

Deze lening zal worden overgenomen door een internationaal syndicaat onder leiding van

N. M. ROTHSCHILD & SONS **AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V.**
PIERSON, HELDRING & PIERSON

Ondergetekenden berichten; dat de inschrijving op bovengenoemde obligaties, met levering buiten Nederland, openstaat tot

maandag 22 juli 1968, 17 uur

op de voorwaarden van het Prospectus dd. 12 juli 1968

bij hun kantoren te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage, Zaltbommel en Eindhoven, voor zover aldaar gevestigd.

Exemplaren van het Prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

Amsterdam , 12 juli 1968.
Zaltbommel

AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V. **PIERSON, HELDRING & PIERSON**
ALGEMENE BANK NEDERLAND N.V.
HOLLANDSCHE BANK-UNIE N.V.
MEES & HOPE
FRED. PHILIPS

Bij het DIAKONESSENHUIS te Leeuwarden
(ziekenhuis op protestants-christelijke grondslag van ca. 500 bedden),
bestaat een vacature voor

EEN ECONOOM

Deze econoom zal op nader overeen te komen voorwaarden in de directie worden opgenomen. Voor de vervulling van deze vacature wordt contact gezocht met een economisch doctorandus, bij voorkeur niet ouder dan 40 jaar.

Ervaring op het gebied van het ziekenhuiswezen strekt uiteraard tot aanbeveling, doch is geen absolute voorwaarde.

In verband met het belang van de functie zal de kandidaten worden verzocht zich aan een psychotechnisch onderzoek te onderwerpen.

Eigenhandig geschreven sollicitaties kunnen worden gezonden aan de secretaris met vermelding op de enveloppe „Sollicitatie”, Noordersingel 88, Leeuwarden.

NILLMIJ

Bij onze maatschappij bestaat gelegenheid tot plaatsing van een jong

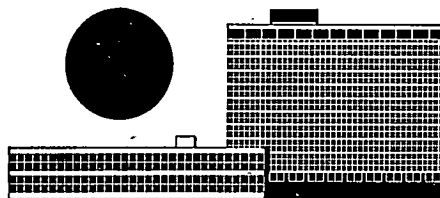
medewerker effectenbelegging

Hij zal na een inwerkperiode in een klein team meewerken aan het maken van financiële analyses en rapportering betreffende de effectenportefeuille, alsmede schriftelijk en telefonisch contact met relaties onderhouden.

Aan een enthousiast medewerker met uitgesproken belangstelling in de effectensector en liefst enige ervaring op dit gebied bieden wij gevarieerde werkzaamheden met goede perspectieven. Een middelbare schoolopleiding is vereist, terwijl reeds aangevangen studie voor S.P.D. of vergelijkbare opleiding gewenst is. Leeftijd omstreeks 25 jaar.

In geval van voortgezette vakopleiding worden de les- en examengelden volledig vergoed.

Sollicitatiebrieven onder
letters BE te richten aan de
afdeling Personeelszaken
van de Nillmij,
Postbus 14, Den Haag.

KONINKLIJKE ZOUT-ORGANON N.V.

gevestigd te Arnhem

US \$ 20.000.000,-

20-jarige in gewone aandelen converteerbare obligaties per 1988.

In aansluiting op het Bericht d.d. 28 juni 1968 inzake de uitgifte van bovengenoemde obligaties - met levering buiten Nederland - berichten ondergetekenden, dat de overeenkomst tot overneming van bovengenoemde lening heden is gesloten.

De couponrente resp. de conversieprijs zijn vastgesteld op

$4\frac{3}{4}$ % resp. f 197,-

Bovengenoemde aanvulling op de leningsvoorwaarden staat vermeld in een bijvoegsel bij het d.d. 28 juni 1968 gepubliceerde Bericht, welk bijvoegsel bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar is.

De eerste rentebetaling op 1 februari 1969 bedraagt **US \$ 25,47.**

Notering van deze obligaties ter beurze van Amsterdam - met levering buiten Nederland - is aangevraagd.

Amsterdam, 9 juli 1968.

AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V.

PIERSON, HELDRING & PIERSON

ALGEMENE BANK NEDERLAND N.V.

MEES & HOPE

Het Samenwerkingsorgaan Agglomeratie Eindhoven vraagt voor zijn secretarie

EEN MEDEWERKER

die als hoofdtaak zal krijgen:

1. te adviseren over het te voeren beleid met betrekking tot de coördinatie in de uitoefening van overheidstaken ten aanzien van de ontwikkeling van het bedrijfsleven binnen de agglomeratie Eindhoven;
2. de uitvoering van dit beleid te begeleiden.

De voorkeur gaat uit naar kandidaten met een academische of daarmee gelijk te stellen opleiding, die een gedegen inzicht hebben in de mogelijkheden, welke de overheid ten dienste staan om in samenspel met het bedrijfsleven een zo gunstig mogelijke economische ontwikkeling te bevorderen.

Candidaten zullen tevens terdege bekend moeten zijn met sociaal-economische onderzoeken op wetenschappelijke basis, om wanneer dergelijke onderzoeken ten behoeve van het beleid inzake de ontwikkeling van het bedrijfsleven door de dienst voor onderzoek en stedenbouw van het Samenwerkingsorgaan worden ingesteld, daaraan vanuit de functie der secretarie een deskundige inbreng te kunnen leveren.

Salarisgrenzen: van f. 1445,— tot f. 2457,— per maand.

Sollicitaties binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad te richten aan de Secretaris van het Samenwerkingsorgaan, Kerkstraat 20 te Eindhoven.